

TACİRİN TÜKETİCİ SIFATI

The Consumer Status of Merchant

Alper UYUMAZ*
Mehmet Cemil TÜRK**

ÖZET

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 3. maddesine göre tüketici, "ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişiyi" ifade eder. Hükümden, söz konusu amaç dışında hareket eden kişilerin tüketici olamayacağı anlaşılmaktadır. Ancak hükümde tacire ilişkin bir açıklık bulunmamaktadır. Bu konuda Türk hukukunda tartışmalar devam etmekte olup henüz bu konuda ortak bir sonuca varılmış değildir. Bu çalışmada tacirin tüketici sıfatı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tacirin tüketici sıfatına ilişkin yapılan tartışmalarda ya sadece Türk hukuk öğretisi ve yargı kararlarından yararlanılarak bir sonuca ulaşılmış ya da AB hukuku ve Kıta Avrupası ülkelerinin hukukundan hareketle çözüm önerileri sunulmuştur. AB hukuku ve Kıta Avrupası ülkelerinin hukuku, Kanun'a mehz teşkil etmesi bakımından önemlidir. Bu nedenle çalışmada öncelikle söz konusu hukuklardaki durum ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte tüketici kavramının kapsamına tüzel kişilerin dâhil edilmesi, ticari iş karinesi ilişkin Türk Ticaret Kanunu'nun 19. maddesi gibi düzenlemeler Türk hukukuna özgüdür. Bu durum, konuyu Türk hukuku bakımından farklılaştırmaktadır. Bu nedenle sorunun, Türk hukukundaki pozitif düzenlemeler, özellikle Türk Ticaret Kanunu hükümleri dikkate alınarak çözüme kavuşturulması gerekir.

Anahtar Kelimeler: Gerçek Kişi Tacir, Tüzel Kişi Tacir, Tüzel Kişi Tüketici, Tüketici, Tacir.

Makalenin Geliş Tarihi: 01.03.2023, **Makalenin Kabul Tarihi:** 14.08.2023.

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Hukuk Anabilim Dalı, E-posta: alperuyumaz@gmail.com, alperuyumaz@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8479-4642.

** Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, E-posta: mcemilturk@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3503-1523.

ABSTRACT

According to Article 3 of the Consumer Protection Code, a consumer is "a natural or legal person acting for purposes which are not related to his trade or profession". It is clear that persons acting for purposes other than those mentioned cannot be consumers. However, the provision is not clear about the merchant. Discussions on this issue are still ongoing in Turkish law and a common conclusion has not yet been reached. This study attempts to clarify the consumer status of the merchant.

In the discussions, either a conclusion has been reached using only Turkish legal doctrine and judicial decisions, or a solution has been sought based on EU law and the law of continental European countries. EU law and the law of continental European countries are important because they form the basis of the Code. However, provisions such as the inclusion of legal persons within the scope of the concept of consumer and Article 19 of the Turkish Commercial Code on the presumption of commercial affairs are specific to Turkish law. Therefore, the problem should be solved by taking into account the positive provisions of Turkish law, in particular the provisions of the Turkish Commercial Code.

Keywords: Natural Person Merchant, Legal Person Merchant, Legal Person Consumer, Consumer, Merchant.

GİRİŞ

Türk hukukunda, tüketicinin korunması amacıyla 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun¹ kabul edilmiştir. Kanun'un kapsamı, 2. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre; "*Bu Kanun, her türlü tüketici işlemi ile tüketiciye yönelik uygulamaları kapsar.*". Bu çerçevede, Kanun'un uygulama alanının tespitinde iki kavram öne çıkmaktadır. Bunlardan biri; tüketici işlemi, diğeri ise tüketici kavramıdır.

Tüketici işlemi Kanun'un 3. maddesinde tanımlanmıştır. Bu hükme göre tüketici işlemi, "*Mal veya hizmet piyasalarında kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla hareket eden veya onun adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişiler ile tüketiciler arasında kurulan, eser, taşıma, simsarlık, sigorta, vekâlet, bankacılık ve benzeri*

¹ RG, 28.11.2013, S. 28835.

sözleşmeler de dâhil olmak üzere her türlü sözleşme ve hukuki işlemi” ifade eder (TKHK m. 3/1-1). Tanımdan görüleceği üzere, tüketici işlemi kavramının belirlenebilmesi için öncelikle tüketici kavramının belirlenmesi gerekir. Bu nedenle, Kanun’un uygulama alanının tespitinde tüketici kavramı önemli bir rol oynamaktadır.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 3. maddesine göre tüketici, *“ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişiyi”* ifade eder. Hükümden, söz konusu amaç dışında hareket eden kişilerin tüketici olamayacağı anlaşılmaktadır. Ancak hükümde, tacire ilişkin bir bilgi bulunmamaktadır. Bu durum, akla şu soruları getirmektedir: Gerçek kişi tacir ve tüzel kişi tacir tüketici olabilir mi? Olursa bunlar hangi durumlarda tüketici sayılır? Türk hukukunda bu konudaki tartışmalar devam etmekte olup hâlâ öğretide ortak bir sonuca ulaşılamamıştır. Bu tartışmalarda, özellikle tüzel kişi tacirin tüketici sıfatı karmaşık bir hâl almıştır. Çalışmada, bu sorulara cevap verilmeye çalışılmıştır.

Öğretide, gerçek kişi tacirin tüketici sıfatına ilişkin yapılan çalışmalarda, sadece tacirin durumu incelenmiş; ancak tacir sayılanlar (TTK m. 12/2) ile tacir gibi sorumlu olanların (TTK m. 12/3) durumu incelenmemiştir. Aynı şekilde, uygulamada karşılaşılan ve özellikle vergi hukukuna ilişkin yükümlülüklerden kaçınma amacıyla gerçekleştirilen, gerçek kişi tacir tarafından gerçeğe aykırı beyanda bulunulması durumu da ele alınmamıştır. Tüzel kişi tacirin tüketici sıfatına ilişkin yapılan çalışmalarda ise konu genellikle ticaret şirketleri bakımından incelenmiş, amacına varmak için ticari işletme işleten dernekler ve vakıflar bakımından yeterince inceleme yapılmamıştır. Ayrıca amacına varmak için ticari işletme işleten dernekler ve vakıflar bakımından yapılan bu çalışmalarda özellikle Türk Ticaret Kanunu² m. 19 hükmü göz ardı edilerek, gerçek kişi tacirden hareketle konu açıklanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada, söz konusu hususlar mümkün olduğunca ayrıntılı olarak incelenmeye çalışılmıştır.

Tacirin tüketici sıfatına ilişkin yapılan tartışmalarda ya sadece Türk hukuk öğretisi ve yargı kararlarından yararlanılarak bir sonuca ulaşılmış ya da AB hukuku ve Kıta Avrupası ülkelerinin hukukundan hareketle çözüm aranmıştır. AB hukuku ve Kıta Avrupası ülkelerinin hukuku, Kanun’a mehz teşkil etmesi sebebiyle önemlidir. Bununla birlikte tüketici kavramının kapsamına *tüzel kişilerin* dâhil edilmesi, ticari iş karinesi ilişkin Türk Ticaret

² RG, 14.02.2011, S. 27846.

Kanunu m. 19’da yer alan düzenlemeler Türk hukukuna özgüdür. Bu nedenle çalışmada Türk hukukunda, AB hukukunda ve Kıta Avrupası ülkelerinin hukukunda ortaya atılan görüşler ile Türk hukukuna özgü düzenlemeler bir arada yorumlanarak sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın konusu, pozitif hukuk ile sınırlandırılmış olup çalışmada, pozitif hukuk çerçevesinde ve tümdengelim yöntemiyle tacirin tüketici sıfatı belirlenmeye çalışılmıştır. Türk hukuk öğretisinin yanında AB hukuku ile Kıta Avrupası ülkelerinden Almanya, İsviçre ve Estonya hukukuna ilişkin öğretilerden de yararlanılmıştır.

I. TÜKETİCİ VE TACİR KAVRAMLARI

A. Tüketici Kavramı

1. Karşılaştırmalı Hukukta ve Türk Hukukunda Tüketici Kavramı

6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 3. maddesine göre tüketici, “*ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişiyi*” ifade eder. Bu tanımın mehası, Tüketici Mallarının Satışı ve İlgili Garantilerin Bazı Yönleri Hakkında 25 Mayıs 1999 Tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’nin 1999/44/EC Sayılı Yönergesinde³ yer alan tüketici tanımıdır. Söz konusu Yönerge’nin 1. maddesinde tüketici, “*Bu Yönerge kapsamındaki sözleşmelerde, tüketici, işi veya mesleği ile ilgili olmayan amaçlarla hareket eden gerçek kişiyi ifade eder*” şeklinde tanımlanmıştır⁴. Bu tanım, Türk hukukuna aktarılırken tanımdaki gerçek kişiye ek olarak veya bağlacı ile *tüzel kişiler* de eklenmiştir (TKHK.m.3/1, k)⁵.

Aslında, tüketici tanımının kapsamına *tüzel kişilerin* eklenmesi hukukumuzda yeni bir gelişme değildir. Mülga 4077 sayılı Tüketicinin

³ OJ L 171, 07.07.1999, p. 12-16.

⁴ 1999/44/EC Sayılı Yönerge m. 1: “... *consumer: shall mean any natural person who, in the contracts covered by this Directive, is acting for purposes which are not related to his trade, business or profession; ...*”.

⁵ Mustafa Alper Gümüş, *6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi*, C. 1 (Madde: 1-46) (İstanbul: Vedat, 2014), 17; Murat Aydoğdu ve Nalan Kahveci, *Tüketici Hukuku Dersleri* (Ankara: Adalet, 2021), 81; Çağlar Özel, *Tüketicinin Korunması Hukuku*, 7. Baskı (Ankara: Seçkin, 2021), 59; Özge Yenice, “Tüzel Kişilerin Tüketici Niteliği,” *LHD* 13, 156 (2015): 73; İpek Yücer Aktürk, “Tüzel Kişi Tacirin Tüketici Sıfatı,” *GÜHFD XX*, 2 (2016): 111; Sezer Çabri, *6502 Sayılı Kanun’a Göre Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi* (Ankara: Adalet, 2016), 51.

Korunması Hakkında Kanun⁶ m. 3/e’de yer alan tüketici tanımında⁷ da tüketicinin “*gerçek ya da tüzel kişi*” olabileceği ifade edilmişti. Ancak *tüzel kişinin* tüketici olabileceği yönündeki bu düzenlemeler, AB Parlamentosu ve Konseyi’nin yönergeleri ile Kıta Avrupası ülkelerinin hukukuna uyumsuzluk yaratmıştır⁸.

Tüzel kişinin tüketici olabileceğinin kabulü, öncelikle Kanun’da yer alan tüketici tanımının mehzını teşkil eden Tüketici Mallarının Satışı ve İlgili Garantilerin Bazı Yönleri Hakkında 25 Mayıs 1999 Tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’nin 1999/44/EC Sayılı Yönergesi ile uyumsuzdur. Zira bu Yönerge’nin 1. maddesinde, yukarıda da belirtildiği üzere tüketici *gerçek kişi* olarak tanımlanmıştır. Bu Yönerge, Malların Satışına İlişkin Sözleşmelerle İlgili Bazı Hususlar Hakkında 20 Mayıs 2019 Tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’nin 2019/771 Sayılı Yönergesi⁹ ile yürürlükten kaldırılmıştır. 2019/771 sayılı Yönerge’de, konuya ilişkin bazı değişiklikler yapılmasına karşın tüketici tanımında *kişinin niteliği* yönünden bir değişiklik yapılmamıştır. Bu Yönerge’nin 2. maddesine göre; “*tüketici, bu Yönerge kapsamındaki sözleşmelerle ilgili olarak, kendi ticareti, işi, zanaati veya mesleği dışındaki amaçlarla hareket eden gerçek kişiyi ifade eder*”¹⁰.

Benzer uyumsuzluk, Kanun’a mehz teşkil eden yönergelerden biri olan¹¹ Tüketicilere İlişkin Kredi Sözleşmeleri Hakkında 23 Nisan 2008 Tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’nin 2008/48/EC Sayılı Yönergesi¹² için de söz konusudur. Bu Yönerge’nin 3. maddesine göre; “*tüketici, bu Yönerge kapsamındaki işlemlerde, kendi ticareti, işi veya mesleği dışındaki amaçlarla hareket eden gerçek kişiyi ifade eder*”¹³.

⁶ RG, 08.03.1995, S. 22221.

⁷ Mülga 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun m. 3/e: “*Tüketici: Bir mal veya hizmeti ticari veya mesleki olmayan amaçlarla edinen, kullanan veya yararlanan gerçek ya da tüzel kişiyi, ... ifade eder*”.

⁸ H. Tamer İnal, *Tüketici Hukuku*, 3. Baskı (Ankara: Seçkin, 2014), 68, 73.

⁹ OJ L 136, 22.05.2019, p. 28-50.

¹⁰ 2019/771 sayılı Yönerge m. 2: “*... ‘consumer’ means any natural person who, in relation to contracts covered by this Directive, is acting for purposes which are outside that person’s trade, business, craft or profession...*”.

¹¹ TKHK’nın Genel Gerekçesi.

¹² OJ L 133, 22.05.2008, p. 66-92.

¹³ 2008/48/EC sayılı Yönerge m. 3: “*... ‘consumer’ means a natural person who, in transactions covered by this Directive, is acting for purposes which are outside his trade, business or profession...*”.

Kıta Avrupası ülkelerinin hukukları ile de uyumsuzluk söz konusudur. Zira birçok ülkede tüketici sıfatı sadece gerçek kişilere tanınmıştır. İsviçre bu ülkelerden bir tanesidir. İsviçre’de tüketicinin korunmasına yönelik genel bir kanun bulunmamaktadır. Tüketicinin korunmasına yönelik hükümler birçok kanunda dağınık hâlde bulunur. İsviçre öğretisinde, bu durumun, tüketici kavramının dinamik yapısından kaynaklandığı ifade edilmektedir¹⁴. Bu nedenle İsviçre’de üzerinde uyushulan bir tüketici tanımı bulunmamaktadır¹⁵. Ancak öğretilerde öne sürülen farklı tüketici tanımlarına rağmen, tanımlardaki ortak husus, tüketici kavramının gerçek kişiler ile sınırlı olduğudur¹⁶. Örneğin İsviçre Tüketici Kredisi Hakkında Federal Kanun (Bundesgesetz über den Konsumkredit)¹⁷ m. 3’e göre “*tüketici, mesleki veya ticari faaliyetiyle ilişkilendirilemeyecek bir amaç için tüketici kredisi sözleşmesi akdeden gerçek kişidir*” (Artikel 3)¹⁸.

Alman Medeni Kanunu (Bürgerliches Gesetzbuch)¹⁹ m. 13’e göre; “*tüketici, ağırlıklı olarak ne ticari ne de serbest meslek faaliyeti olarak sayılan amaçlarla hukuki bir işleme giren gerçek kişidir*” (§13)²⁰. Alman öğretisinde, bu hükümden hareketle sadece gerçek kişilerin tüketici sayılabileceği belirtilmektedir²¹. Buna gerekçe olarak da *ticari veya mesleki faaliyete*

¹⁴ Helmut Heiss, “Der Rechtsbegriff «Konsument»,” içinde *Grundfragen des Konsumentenrechts*, ed. Helmut Heiss ve Leander D. Loacker (Zürich: Schulthess, 2020), 90.

¹⁵ İsviçre’deki tüketici tanımlarında yer alan farklı ölçütlere ilişkin bkz. Heiss, 90-91.

¹⁶ Christine Möhler, *Konsumentenverträge im schweizerischen Schiedsverfahren mit rechtsvergleichenden Aspekten*, ed. Jörg Schmid (Zürich: Schulthess, 2014), 16; Heiss, 91-93.

¹⁷ SR 221.214.1.

¹⁸ Bundesgesetz über den Konsumkredit Art. 3: “*Als Konsumentin oder Konsument gilt jede natürliche Person, die einen Konsum-kreditvertrag zu einem Zweck abschließt, der nicht ihrer beruflichen oder gewerblichen Tätigkeit zugerechnet werden kann.*”.

¹⁹ <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>, E. T. 02.02.2023.

²⁰ Bürgerliches Gesetzbuch §13: “*Verbraucher ist jede natürliche Person, die ein Rechtsgeschäft zu Zwecken abschließt, die überwiegend weder ihrer gewerblichen noch ihrer selbständigen beruflichen Tätigkeit zugerechnet werden können.*”.

²¹ Hans-W. Micklitz, *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: BGB, Band 1: Allgemeiner Teil §§ 1-240, AllgPersönlR, ProstG, AGG*, ed. Franz Jürgen Säcker, Roland Rixecker, Hartmut Oetker ve Bettina Limperg, 9. Auflage (München: C.H.Beck, 2021), § 13 N. 8; Matteo Fornasier, *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: BGB, Band 2: Schuldrecht – Allgemeiner Teil I*, ed. Franz Jürgen Säcker, Roland Rixecker, Hartmut Oetker ve Bettina Limperg, 9. Auflage

atfedilemeyen-özel alanın gerçek kişi ile bağlantılı olması gösterilmektedir²². Hatta Alman hukukunda dernek ve vakıfların, amacına varmak için ticari işletme *işletmeseler* dahi tüketici olamayacağı hem öğretide²³ hem de yargı kararlarında açıkça belirtilmektedir²⁴.

Benzer durum Fransız Tüketici Kanunu (Code de la consommation)²⁵ için de geçerlidir. Bu Kanun'da da tüketici, gerçek kişi olarak tanımlanmıştır (Article L311-1). Hem Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'unda hem de Borçlar Kanunu'nda ayrı ayrı tüketici tanımına yer verilen Estonya'da da durum benzerdir. Estonya Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da tüketici, ticari veya mesleki faaliyetleriyle ilgili olmayan amaçlarla kendisine mal veya hizmet sunulan ya da mal veya hizmeti satın alan veya kullanan *gerçek kişi* olarak tanımlanmıştır²⁶. Estonya Borçlar Kanunu'nda ise tüketici, bağımsız bir ekonomik veya mesleki faaliyetiyle ilgili olmayan bir işlem gerçekleştiren *gerçek kişi* olarak tanımlanmıştır²⁷.

AB Parlamentosu ve Konseyi yönergelerinde gerçek kişi esas alınarak tüketici tanımı yapılmasının sebebi, AB hukukunda tüketicinin *gerçek kişi*

(München: C.H.Beck, 2022), § 310 N. 74; Sebastian Martens, *BeckOK BGB*, ed. Wolfgang Hau ve Roman Poseck, 64. Edition (München: C.H.Beck, 2022), § 13 N. 24; Andrea Schmidt, "Verbraucher," içinde *Weber kompakt, Rechtswörterbuch*, ed. Klaus Weber, 7. Edition (München: C.H.Beck, 2022); Hans-Joachim Musielak ve Wolfgang Voit, *Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz, Kommentar*, 19. Auflage (München: Franz Vahlen, 2022), § 1031, N. 8; Olaf Lenkeit, *Privates Baurecht: Kommentar zu §§ 631 ff. BGB samt systematischen Darstellungen sowie Kurzkommentierungen zu VOB/B, HOAI und BauFordSiG*, ed. Burkhard Messerschmidt ve Wolfgang Voit, 4. Auflage (München: C.H.Beck, 2022), N. 11, 13.

²² Micklitz, § 13 N. 8, 13.

²³ Micklitz, § 13 N. 14; Martens, § 13 N. 25.

²⁴ Almanya'da bankacılık alanında tüketicinin korunması hakkında uzmanlaşmış bir tüketici derneğinin, tüketici olmadığı yönünde Alman Federal Mahkemesi Kararı için bkz. BGH, 23.02.2010, XI ZR 186/09 (NJW-RR 2010, s. 1712). Alman hukukunda en azından az sayıda üyesi olan ve örgütsel aygıtı bulunmayan derneklerin tüketici kapsamına alınması gerektiği yönünde bkz. Micklitz, § 13 N. 15.

²⁵ <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006069565/>, E. T. 02.02.2023.

²⁶ Margus Kingisepp ve Age Värvi, "The Notion Of Consumer in EU Consumer Acquis and the Consumer Rights Directive – a Significant Change Of Paradigm?," *Juridica International XVIII* (2011): 46.

²⁷ Kingisepp / Värvi, 46.

olacağı düşüncesidir²⁸. AB hukukunda tüketici, iç pazarın gerçekleştirilmesi için çalışan ve bunu yaparken de kendine güvenerek hareket eden bilgilendirilmiş gerçek kişidir²⁹. Burada tüzel kişilerin tüketici olarak kabul edilmemesinin sebebi; tüketicinin özellikle, kişisel, ailevi veya ev işlerinde kullanım gibi *ticari veya mesleki olmayan bir amaç* takip ederek işlemlerde bulunmasının tüzel kişilik kavramı ile bağdaştırılmasının mümkün olmamasıdır³⁰.

Tüketici Hakları Hakkında 25 Ekim 2011 Tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 2011/83/EU Sayılı Yönergesi'nde³¹, Yönerge ile sağlanan korumanın tüzel kişileri kapsayacak şekilde genişletilebilmesi imkânı üye devletlere bırakılmıştır. Ancak bu imkân bir dizi Birlik ülkesi tarafından genişletilmemiş, bu ülkelerin hem pozitif hukuklarında hem de yargı kararlarında tüketici kavramı *gerçek kişiler* ile sınırlandırılmıştır³². Örneğin Alman öğretisinde bu tercih, tüzel kişilerin gerçek kişiler gibi ele alınması olarak değerlendirilmiş ve Almanya'da tüzel kişiler tüketici olarak kabul görmemiştir³³.

Ayrıca AB'de hukuki bir uyumlaştırmaya temel teşkil edecek genel medenî hukuk kuralları bulunmadığından, Birlik hukukunda tüzel kişinin tanımı da bulunmamaktadır³⁴. Durum böyle olunca tüzel kişiden ne anlaşılması gerektiği her ülkenin kendi tercihlerine göre belirlenmekte olup ortak bir tüzel kişi tanımı söz konusu değildir. Ancak buna rağmen dernek ve vakıfların, AB hukukunda kabul gören tüketici kavramının kapsamına girmediği açıkça ifade edilmelidir³⁵.

²⁸ Micklitz, § 13 N. 3; Fornasier, § 310 N. 74. AB hukukunda tüzel kişilerin tüketici olarak görülmediği ve tüketici kavramının sadece gerçek kişilerle sınırlandırıldığı; tüketici hukuku alanındaki yeni gelişmelerin AB hukukunda bu konuda bir paradigma değişikliği yaratmadığı yönünde bkz. Kingisepp / Vär, 48-49.

²⁹ Micklitz, § 13 N. 3.

³⁰ Hasan Seçkin Ozanoğlu, "Tüketici Sözleşmeleri Kavramı (Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Maddi Anlamda Uygulanma Alanı)," *AÜHFD* 50, 1 (2001): 72.

³¹ OJ L 304, 22.11.2011, p. 64-88.

³² Kingisepp / Vär, 48. Bu yaklaşımın öğretisi tarafından da desteklendiği yönünde bkz. Kingisepp / Vär, 48.

³³ Micklitz, § 13 N. 14.

³⁴ Micklitz, § 13 N. 14.

³⁵ Micklitz, § 13 N. 14; Fornasier, § 310 N. 74.

AB hukukunun bu yaklaşımı, yukarıda verilen Almanya, Fransa ve Estonya örneklerinden görüleceği üzere Birlik ülkelerinin hukuklarına hatta Birlik'te yer almayan İsviçre hukukuna dahi yansımıştır. Zira Birlik ülkelerinin ulusal düzenlemeleri, sadece ülke içindeki kuralları yeknesaklaştırmayı değil, aynı zamanda AB hukukunun gerekliliklerini de yerine getirmeyi amaçlamaktadır³⁶. Dolayısıyla AB ülkelerinin kanunlarında yer alan tüketici tanımları ile AB Parlamentosu ve Konseyi yönergelerindeki tüketici tanımları birbiriyle örtüşmektedir³⁷.

Söz konusu uyumsuzluklar çerçevesinde, tüzel kişilerin tüketici sıfatının belirlenmesi Türkiye'ye özgü bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle sorunun, Türk hukukundaki düzenlemeler dikkate alınarak çözüme kavuşturulması gerekir. Ayrıca öğretilerde tüzel kişilerin tüketici sıfatının istisnai olması gerektiği belirtilmektedir³⁸. Bu husus, tüzel kişilerin tüketici sıfatının belirlenmesinde göz önünde bulundurulmalıdır.

2. Tüketici Sıfatının Belirlenmesinde Amaç Unsuru

6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da tüketici sıfatının belirlenmesinde, “amaç” unsurundan hareket edilmiştir³⁹. Tanımın esas unsuru da budur⁴⁰. Buna göre tüketici, “ticari veya mesleki olmayan amaçlarla” hareket etmelidir⁴¹. Başka bir deyişle tüketici, özel bir amaçla

³⁶ Micklitz, § 13 N. 1.

³⁷ Micklitz, § 13 N. 4.

³⁸ Mehmet Bahtiyar ve Levent Biçer, “Adi İş / Ticari İş / Tüketici İşlemi Ayrımı ve Bu Ayrımın Önemi,” *MÜHF – HAD* 22, 3 (Cevdet Yavuz'a Armağan) (2016): 404; Gümüş, 17, 30.

³⁹ Erden Kuntalp, “Finansal Kiralama Kanunu ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanuna Göre Tüketim ve Yatırım Malı Ayrımı,” içinde *Prof. Dr. Ali Bozer'e Armağan* (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü, 1998), 308; Aydoğdu / Kahveci, 74; İlhan Kara, *Yeni Kanuna Göre Tüketici Hukuku* (Ankara: Engin, 2015), 57; Şebnem Akipek Öcal ve İlhan Kara, *Tüketici Hukuku Dersleri* (Ankara: Yetkin, 2021), 25; Bahtiyar / Biçer, 400; Mehmet Akif Tutumlu, “Tüketici Davaları Bakımından Tüketici Kavramı,” *KTO Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, 1 (2016): 181, 182; Ömer Faruk İlgin, *Tüketici İşlemleri Hukuku* (İstanbul: Legal, 2021), 2.

⁴⁰ Renan Baykan, *Tüketici Hukuku, Mevzuata İlişkin Yorum – Eleştiri – Öneri* (İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, 2004), 33.

⁴¹ TKHK m. 51/9'a göre; “Ticari veya mesleki faaliyetleri çerçevesinde paket tur hizmetinden faydalanan kişiler de tüketici olarak kabul edilir.”. Bu hüküm, kişinin tüketici olabilmesi için ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket etmesi gerektiği yönündeki TKHK m. 3/1-k'nın istisnasıdır.

hareket etmeli, yani kişisel, ailevi veya özel kullanıma özgü bir amaç gütmelidir⁴². Kişinin sürekli bir ticari faaliyet içinde bulunmaksızın kâr elde etmesi, arızı bir kazanım sağlaması ticari amaç olarak değerlendirilemez⁴³.

Bu tanım, modern tüketici hukukuna hâkim olan amaç teorisinin bir yansımasıdır⁴⁴. Bu teoriye göre, özel hukuk kapsamında yer alan özel nitelikli kuralların somut olaya uygulanmasında belirleyici kıstas tarafların işlem iradesidir⁴⁵. Bu teoride tüketici, hukuki işlem ile ulaşmak istediği amaç sebebiyle bu sıfatı haizdir; hukuki işlemin zayıf tarafını oluşturmasının veya hukuki işlemdeki statüsünün tüketici sıfatına bir etkisi yoktur⁴⁶. Bu nedenle, tüketici tanımında yer alan *ticari veya mesleki olmayan amaçlarla* ifadesi bilinçli bir tercih olup⁴⁷ hükmün yorumlanmasında, söz konusu ifade *aynen*

⁴² Kuntalp, 293; Ozanoğlu, “Tüketici Sözleşmeleri,” 72; Aydoğdu / Kahveci, 89; Nihat Yavuz, *Öğretinin ve Uygulamanın Işığında Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi*, 2. Baskı (Ankara: Adalet, 2010), 16; Yenice, 75; Çabri, 60; Bahtiyar / Biçer, 412; Yücer Aktürk, 113; Ahmet Karakocalı ve Ali Suphi Kurşun, *Tüketici Hukuku (6502 Sayılı Kanun ve İlgili Yönetmeliklere Göre)* (İstanbul: Aristo, 2015), 27; Şafak Narbay ve Muhammed Akkuş, “Ticari İş ve Tüketici İşlemi Kavramları Ekseninde Görevli Mahkeme ve Dava Şartı Arabuluculuk Üzerine Düşünceler,” *TAAD* 11, 44 (2020): 312; Tutumlu, 183. 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun döneminde, tüketicinin bir mal veya hizmeti nihai olarak kullanan veya tüketen kişiler olarak tanımlanmayıp bunun yerine, ticari veya mesleki olmayan amaçlarla edinme kriterinin tercih edilmesinin sorunlara yol açtığı ve Kanun’un uygulama alanını daralttığı yönünde bkz. Oya Şahin McCarthy, “Sözleşme Serbestisinin Bir Sınırı Olarak Tüketici Hukuku ve Uygulaması,” *İstanbul Barosu Dergisi* 85, 5 (2011): 87.

⁴³ Akipek Öcal / Kara, 25-26.

⁴⁴ Tüketici kavramının tanımlanmasında esas alınan ölçütler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hasan Seçkin Ozanoğlu, “Mukayeseli Hukuk ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Açısından Tüketiciyi Koruyan Düzenlemelerin Kişi Bakımından Uygulanma Alanı (Tüketici Kavramına Mukayeseli Bir Yaklaşım),” içinde *Prof. Dr. M. Kemal Oğuzman’ın Anısına Armağan* (İstanbul: Beta, 2000), 667-684. Tüketici hukukunun maddi uygulama alanının tespitine ilişkin teoriler hakkında ayrıca bkz. Reha Poroy, “Tüketicinin Korunmasına İlişkin Bazı Özel Hukuk Sorunları,” içinde *Ord. Prof. Dr. Halil Arslanlı’nın Anısına Armağan* (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1978), 520-527; Ozanoğlu, “Tüketici Sözleşmeleri,” 56-61; Aydoğdu / Kahveci, 74-76; İ. Yılmaz Aslan, *Tüketici Hukuku Dersleri*, 8. Baskı, (Bursa: Ekin, 2021), 27-28.

⁴⁵ Ozanoğlu, “Tüketici Kavramı,” 671; Ozanoğlu, “Tüketici Sözleşmeleri,” 59; Çabri, 61; Bahtiyar / Biçer, 402.

⁴⁶ Ozanoğlu, “Tüketici Kavramı,” 671; Ozanoğlu, “Tüketici Sözleşmeleri,” 59; Möhler, 16; Heiss, 93; Bahtiyar / Biçer, 402; Karakocalı / Kurşun, 22-23.

⁴⁷ Gümüş, 17, 30. TKHK m. 3’teki satıcı ve sağlayıcı tanımlarında yer alan “*ticari veya mesleki amaçlarla*” ifadesinin hem bu kavramların mehasız Tüketici Mallarının Satışı ve İlgili Garantilerin Bazı Yönleri Hakkında 25 Mayıs 1999 tarihli Avrupa

lafzı gibi okunarak bir sonuca varılmalıdır⁴⁸. Tüketici sıfatını haiz olduğunu iddia eden kişi bu iddiasını ispatla yükümlüdür (TMK m. 6)⁴⁹.

Tüketici sıfatının belirlenmesinde amaç unsurunun esas unsur olarak kabulü, hem tüketici sıfatının statik – değişmeyen bir anlam kazanmasını önlüyor hem de ticari veya mesleki faaliyet yürüten kişilerin de tüketici olarak nitelendirilebilmelerine imkân sağlar⁵⁰. Böylece, bir hukuki ilişkide tüketici olarak yer alan kişi başka bir hukuki ilişkide satıcı veya sağlayıcı sıfatıyla yer alabilir⁵¹. Ancak her ne kadar ticari veya mesleki faaliyet yürüten kişiler tüketici olarak nitelendirilebilseler de modern tüketici hukukuna hâkim olan amaç teorisi ile tüzel kişi kavramı uyumlu olmayıp bunların bağdaştırılması mümkün değildir⁵².

Bazı durumlarda, hukuki işleme taraf olan kişinin karma amaçla hareket etmesi söz konusu olabilir. Kişinin hukuki işlem ile ulaşmak istediği amacın bir taraftan ticari veya mesleki olmaması, diğer taraftan ise ticari veya mesleki

Parlamentosu ve Konseyi Yönergesi (1999/44/EC) ile uyumlu olmadığı hem de tüketici hukukunun temel ilkeleri ile bağdaşmadığı yönünde ayrıntılı açıklamalar için bkz. Gümüş, 13-16.

⁴⁸ Gümüş, 17, 30; Şebnem Akipek Öcal, “Madde 3 / Akipek Şerhi”, içinde *Milli Şerh – 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi*, ed. Hakan Tokbaş ve Özlem Tüzüner (İstanbul: Aristo, 2016), 56.

⁴⁹ Messerschmidt / Voit / Lenkeit, N. 12; Möhler, 18; Gümüş, 17, 30; Yenice, 74; Osman Levent Özay, “6502 Sayılı Yasa Kapsamında Tüketici İşlemi,” *ASEAD* 4, 12 (2017): 264. BGH, 11.07.2007, VIII ZR 110/06: “Genel ilkelere göre, bir uyumsuzlukta açıklama ve ispat yükü, kendi lehine olan bir hukuk normunun olgularına dayanan tarafa aittir. Bu nedenle, hâkim görüşüne göre, tüketici BGB §§ 474 vd. maddelerinde yer alan tüketiciyi koruma hükümlerinin kendi durumunda geçerli olduğunu açıklamak ve kanıtlamak zorundadır.” (BeckRS 2007, 12410); Y. HGK., E. 2010/46, K. 2010/75, 17.02.2020: “... Türk Medeni Kanunu'nun 6. maddesi hükmü uyarınca kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça taraflardan her biri hakkını dayandırdığı olguların varlığını kanıtlamakla yükümlüdür. Gerek doktrinde gerek Yargıtay içtihatlarında kabul edildiği üzere ispat yükü hayatın olağan akışına aykırı durumu iddia eden ya da savunmada bulunan kimseye düşer. Öte yandan ileri sürdüğü bir olaydan kendi yararına haklar çıkarmak isteyen kimse iddia ettiği olayı kanıtlaması gerekir...” (Yargıtay Karar Arama, E. T. 19.11.2022).

⁵⁰ Ozanoğlu, “Tüketici Sözleşmeleri,” 71-72; Möhler, 17.

⁵¹ Heiss, 93; Ozanoğlu, “Tüketici Sözleşmeleri,” 71.

⁵² Ozanoğlu, “Tüketici Kavramı,” 690; Ozanoğlu, “Tüketici Sözleşmeleri,” 72, dn. 59. Benzer yönde bkz. Heiss, 94.

olması hâlinde karma amaç söz konusudur⁵³. Bir avukatın hem bürosunda hem de evinde kullanmak üzere dizüstü bir bilgisayar satın alması örneğinde, avukatın karma amaçla hareket ettiği söylenebilir⁵⁴. Ancak bir mal veya hizmet, ticari veya mesleki amaçla alınmasına rağmen istisnai olarak özel amaçlar için de kullanılıyorsa ya da özel amaçlar için alınmasına rağmen istisnai olarak ticari veya mesleki amaçlarla da kullanılıyorsa, bu durumda karma amaçtan söz edilemez⁵⁵. Zira karma amaçtan anlaşılması gereken istisnai kullanımların var olması değil, her iki amacın da birlikte var olmasıdır⁵⁶.

Bir görüşe göre⁵⁷, karma amacın söz konusu olduğu durumda hukuki işlemin muhtevasına bakılmalıdır. İşlemin muhtevasından özel amacın değil de ticari ve mesleki amacın ağırlıklı olduğu anlaşılıyorsa, işlem tarafının tüketici niteliğinin olmadığı kabul edilmelidir⁵⁸.

İkinci bir görüşe göre⁵⁹, karma amaçla hareket eden kişilerin işlemleri bir yönüyle ticari veya mesleki olduğundan ve bu işlemlere ilişkin kayıtlar muhasebe tekniği bakımından bir bütün olarak kayda geçeceğinden, bölünme söz konusu olmayacaktır. Bu işlem tüketici işlemi, kişiler de tüketici olarak kabul edilmeyecektir⁶⁰.

Üçüncü bir görüşe göre⁶¹, ilgili işleme konu mal veya hizmetin ticari amaçlı olmayan kısımlarının diğer kısımlardan ayrılabilirdiği hallerde, bu kısımlar bakımından tüketici sıfatı mevcuttur⁶².

⁵³ Aydın Zevkliler ve Çağlar Özel, *Tüketicinin Korunması Hukuku* (Ankara: Seçkin, 2016), 95; Ozanoğlu, “Tüketici Kavramı,” 682; Özel, 61; Yücer Aktürk, 115; Nihat Taşdelen, “6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun’a Göre Tüketici Sıfatı,” *İKÜHFD* 16, 2 (2017): 710.

⁵⁴ Böyle kişilerin kısmen tüketici gibi kısmen de işletmeci ya da ticaret erbabı olarak davrandığı yönünde bkz. Zevkliler / Özel, 95.

⁵⁵ Yakup Bal, “Tacirin Tüketici Sıfatı Sorunu,” *TAAD* 13, 50 (2022): 371.

⁵⁶ Bal, 371.

⁵⁷ Bu yönde bkz. Ozanoğlu, “Tüketici Kavramı,” 682; Bal, 372. İsviçre hukukunda bu yönde bkz. Möhler, 18. Estonya hukukunda bu yönde bkz. Kingisepp / Värvi, 50.

⁵⁸ Ozanoğlu, “Tüketici Kavramı,” 682; Bal, 372.

⁵⁹ Bu yönde bkz. Zevkliler / Özel, 95; Taşdelen, 710. Benzer yönde bkz. Özel, 61-62.

⁶⁰ Zevkliler / Özel, 95; Taşdelen, 710.

⁶¹ Bu yönde bkz. Yücer Aktürk, 115.

⁶² Yücer Aktürk, 115.

Dördüncü bir görüşe göre⁶³, Kanun'un zayıf konumdaki tüketiciyi koruma amacı göz önünde bulundurularak, karma amaçla edinilen mal veya hizmete ilişkin işlemler tüketici işlemi sayılmalıdır. Ancak ticari veya mesleki amacın ağırlığı özel kullanıma göre çok daha fazla ise bu halde işlemin genel hükümlere tâbi olması gerekir⁶⁴.

Bu konuda ileri sürülen ve bizim de katıldığımız, diğer görüşleri birleştiren görüşe göre ise⁶⁵ her somut olaya göre yapılacak değerlendirme farklı olmalıdır. Öncelikle işlemin bölünebilir olup olmadığı tespit edilmelidir. İşleme konu mal veya hizmetin ticari amaçlı olmayan kısımlarının diğer kısımlardan ayrılabilirdiği durumlarda, bu kısımlar bakımından tüketici sıfatı söz konusu olacak, geri kalan kısım için ise tüketici sıfatından söz edilemeyecektir. Eğer işlem bölünebilir değilse, o zaman durumun özelliğine göre (dürüstlük kuralı gerektiriyorsa) ve amacın baskınlığına bakılarak bir sonuca ulaşılmalıdır⁶⁶.

Amacın baskınlığı şu şekilde belirlenmelidir: Ticari amaçla alınan kısım, ticari olmayan amaçla alınan kısımdan, ekonomik açıdan daha baskın ve işlemin vergisel açıdan işyerine (muhasabe) kaydı söz konusu ise, tamamen ticari veya genel hükümler uygulanır; bu durumda tüketici sıfatı ve tüketici işlemi söz konusu olmaz⁶⁷. Ancak ticari olmayan amaçla alınan kısım, ekonomik bakımdan daha baskın ve işlemin vergisel anlamda kaydı da söz konusu değilse, bu durumda tüketici sıfatı ve tüketici işlemi söz konusu olur⁶⁸.

B. Tacir Kavramı

1. Gerçek Kişi Tacir

Gerçek kişi tacir, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda tanımlanmıştır. TTK m. 12/1'e göre; "*Bir ticari işletmeyi, kısmen de olsa, kendi adına işleten kişiye tacir denir.*". Bu çerçevede, bir gerçek kişinin tacir sıfatını haiz olabilmesi için öncelikle bir ticari işletme (TTK m. 11/1) mevcut olmalıdır. Ancak bir ticari işletme mevcut olmasa da "*bir ticari işletme açmış gibi ister kendi adına, ister adi bir şirket veya her ne suretle olursa olsun hukuken var sayılmayan diğer bir şirket adına ortak sıfatıyla işlemlerde bulunan kimse,*

⁶³ Bu yönde bkz. Çabri, 64.

⁶⁴ Çabri, 64-65.

⁶⁵ Bu yönde bkz. Aydoğdu / Kahveci, 97.

⁶⁶ Aydoğdu / Kahveci, 97.

⁶⁷ Aydoğdu / Kahveci, 97.

⁶⁸ Aydoğdu / Kahveci, 97.

iyiniyetli üçüncü kişilere karşı tacir gibi sorumlu olur.”. Bu durumda bulunan kişi, hukuken tam olarak tacir değildir⁶⁹. Bu kişi, özellikle tacir sıfatından doğan haklardan yararlanamaz; sadece sorumluluk bakımından iyiniyetli üçüncü kişilere karşı tacir gibi sorumlu olur⁷⁰.

Gerçek kişi tacirden söz edilebilmesi için ikinci olarak, ticari işletmenin işletilmesi gerekir. Ticari işletmenin işletilmesinden anlaşılması gereken, müşteri çevresiyle temasa geçilerek ticari işletmeyi ilgilendiren işlemlere başlanmış olmasıdır⁷¹. Ticari işletmenin işletilmesi ifadesi geniş kapsamlı yorumlanmalıdır. Bu çerçevede, ticari işletmenin kurulması ve işletilmesi için gerekli olan işlemlere başlanmış olması, ticari işletmenin işletiliyor olarak kabul edilebilmesi için yeterlidir⁷². Burada ticari işletme için bir taşınmaz kiralanması, ticari temsilci atanması, mal satın alınması örnek olarak verilebilir⁷³. Ancak iki hâlde, henüz ticari işletmeyi fiilen işletmeye başlamamış olan kişiler de tacir sayılırlar. Bunlardan birincisi, işletmenin kurulup açıldığını, sirküler, gazete, radyo, televizyon ve diğer ilan araçlarıyla halka bildirmiş olan kimselerdir. Bu kimseler, ticari işletmeyi fiilen işletmeye başlamamış olsalar da tacir sayılırlar (TTK m. 12/2). İkinci olarak, işletmesini ticaret siciline tescil ettirerek durumu ilan ettirmiş olan kimselerdir. Bu kimseler de ticari işletmeyi fiilen işletmeye başlamamış olmalarına rağmen

⁶⁹ Yaşar Karayalçın, *Ticaret Hukuku, I. Giriş – Ticari İşletme*, 3. Baskı (Ankara: Güzel İstanbul Matbaası, 1968), 193; Reha Poroy ve Hamdi Yasaman, *Ticari İşletme Hukuku*, 18. Bası (İstanbul: Vedat, 2019), 149.

⁷⁰ Karayalçın, 193; Poroy / Yasaman, 150; Fahiman Tekil, *Ticari İşletme Hukuku*, 3. Bası (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1997), 120; Hayri Domaniç, *Türk Ticaret Kanunu Şerhi*, C. I (İstanbul: Temel, 1988), 107; İrfan Baştuğ ve H. Ercüment Erdem, *Ticari İşletme Hukuku (Ders Notları)* (Ankara: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi, 1993), 73; Sabih Arkan, *Ticari İşletme Hukuku*, 28. Bası (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2022), 128; Ali Bozer ve Celal Göle, *Ticari İşletme Hukuku*, 6. Bası (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2020), 78; Rıza Ayhan, Hayrettin Çağlar ve Mehmet Özdamar, *Ticari İşletme Hukuku, Genel Esaslar*, 14. Baskı (Ankara: Yetkin, 2021), 212; Hüseyin Ülgen, Mehmet Helvacı, Arslan Kaya ve N. Füsün Nomer Ertan, *Ticari İşletme Hukuku*, 6. Bası (İstanbul: Vedat, 2019), 256; Oruç Hami Şener, *Ticari İşletme Hukuku, Ders Kitabı*, 2. Baskı (Ankara: Seçkin, 2020), 151; Tamer Bozkurt, *Ticari İşletme Hukuku*, 5. Baskı (Ankara: Yetkin, 2023), 190.

⁷¹ Poroy / Yasaman, 149; Arkan, 129; Ayhan / Çağlar / Özdamar, 210; Nomer Ertan (Ülgen / Helvacı / Kaya), 253; Şener, 155; Bozkurt, 190-191.

⁷² Karayalçın, 193; Arkan, 129, dn. 1; Bozer / Göle, 79. Aksi yönde bkz. Nomer Ertan (Ülgen / Helvacı / Kaya), 254.

⁷³ Karayalçın, 193; Bozer / Göle, 79.

tacir sayılırlar (TTK m. 12/2). Tacir sayılanlar, *tacir gibi sorumlu olanlardan* farklı olarak, hem tacirin sahip olduğu haklardan yararlanırlar hem de tacir gibi sorumlu olurlar⁷⁴.

Gerçek kişi tacirden söz edilebilmesi için üçüncü ve son olarak, ticari işletmenin kişinin kendi adına işletilmesi gerekir. İşletmenin kendi adına işletilmesinden anlaşılması gereken, söz konusu ticari işletmenin bizzat – doğrudan doğruya – kârından yararlanılması ve zararına katlanılmasıdır⁷⁵. Ticari işletmeyi başkası adına işleten kişi tacir olamaz. Bununla birlikte, ticari işletmenin bizzat işletilmesi şart değildir, sözleşmesel (ticari temsilci) veya kanuni temsilci (veli, vâsi gibi) vasıtasıyla da işletilebilir⁷⁶. Ayrıca ticari işletmeyi kendi adına işletmek tamamen veya kısmen de olabilir. Bu husus, TTK m. 12/1’de yer alan “*kısmen de olsa*” ifadesiyle açıkça belirtilmiştir.

Bir gerçek kişinin tacir sayılabilmesi için fiil ehliyetini haiz olması şart değildir. Türk Ticaret Kanunu sisteminde, tacir sıfatı için ayrı bir ehliyetin varlığı aranmamış, başka bir deyişle, ehliyet ile tacir sıfatı arasında bir ilişki tesis edilmemiştir⁷⁷. Bu durum TTK m. 13’te de açıkça belirtilmiştir. Söz konusu hükme göre; “*Küçük ve kısıtlılara ait ticari işletmeyi bunların adına işleten yasal temsilci, tacir sayılmaz. Tacir sıfatı, temsil edilene aittir. Ancak, yasal temsilci ceza hükümlerinin uygulanması yönünden tacir gibi sorumlu olur.*”.

⁷⁴ Halil Arslanlı, *Kara Ticareti Hukuku Dersleri, Umumi Hükümler*, 3. Bası, (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1960), 44; Tekil, 120; Poroy / Yasaman, 149-150; Domaniç, 105, 107; Baştuğ / Erdem, 73; Arkan, 131; Ayhan / Çağlar / Özdamar, 211; Nomer Ertan (Ülgen / Helvacı / Kaya), 255, 256; Şener, 156; Bozkurt, 196.

⁷⁵ Ayhan / Çağlar / Özdamar, 210; Şener, 152-153.

⁷⁶ Karayalçın, 193-194; Poroy / Yasaman, 151; Baştuğ / Erdem, 71-72; Arkan, 129; Bozer / Göle, 80; Ayhan / Çağlar / Özdamar, 210; Nomer Ertan (Ülgen / Helvacı / Kaya), 254; Şener, 153.

⁷⁷ Karayalçın, 196; Ayhan / Çağlar / Özdamar, 212; Nomer Ertan (Ülgen / Helvacı / Kaya), 256; Şener, 157. Karş. İrfan Baştuğ, “Küçük ve Kısıtlıların Tacirlik Sıfatı,” *Batider* 5, 4 (1970): 808; Arkan, 130-131. Aksi yönde bkz. Arslanlı, 46; Bozer / Göle, 81. *Arslanlı* ve *Bozer / Göle*’ye göre; küçük ve kısıtlıların yasal temsilcilerinin izni olmaksızın kendi başlarına bir ticari işletmeyi işletmeleri halinde, bunlar hukuken tam ehliyetli olmadıkları ve dolayısıyla ticari işletme için yaptıkları işlemlerde ehliyet yönünden sakatlık bulunacağından bu kişiler tacir sıfatını kazanamazlar (Arslanlı, 46; Bozer / Göle, 81).

Bazı kanunlarımızda ticaret yapmayı yasaklayan ya da izin veya onaya bağlayan hükümler bulunmaktadır⁷⁸. Türk Ticaret Kanunu'nda, bu hükümlere uyulmamasının kişinin tacir sıfatı üzerinde olumsuz bir etkisi olmayacağı açıkça belirtilmiştir⁷⁹. TTK m. 14'e göre; "*Kişisel durumları ya da yaptığı işlerin niteliği nedeniyle yahut meslek ve görevleri dolayısıyla, kanundan veya bir yargı kararından doğan bir yasağa aykırı bir şekilde ya da başka bir kişinin veya resmî bir makamın iznine gerek olmasına rağmen izin veya onay almadan bir ticari işletmeyi işleten kişi de tacir sayılır. Birinci fıkraya aykırı hareketin doğurduğu hukuki, cezai ve disipline ilişkin sorumluluk saklıdır.*".

2. Tüzel Kişi Tacir

Tüzel kişi tacir, TTK m. 16'da düzenlenmiştir. Buna göre; "*Ticaret şirketleriyle, amacına varmak için ticari bir işletme işleten vakıflar, dernekler ve kendi kuruluş kanunları gereğince özel hukuk hükümlerine göre yönetilmek veya ticari şekilde işletilmek üzere Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri tarafından kurulan kurum ve kuruluşlar da tacir sayılırlar. Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri ile kamu yararına çalışan dernekler ve gelirinin yarısından fazlasını kamu görevi niteliğindeki işlere harcayan vakıflar, bir ticari işletmeyi ister doğrudan doğruya ister kamu hukuku hükümlerine göre yönetilen ve işletilen bir tüzel kişi eliyle işletsinler, kendileri tacir sayılmazlar.*".

Ticaret şirketleri, TTK m. 124/1'de sayma yoluyla belirlenmiştir. Buna göre; "*Ticaret şirketleri; kollektif, komandit, anonim, limited ve kooperatif şirketlerden ibarettir.*". Bunların icra ettikleri faaliyetin türünün veya başka herhangi bir hususun, tacir sıfatları üzerinde bir etkisi yoktur⁸⁰. Bütün ticaret şirketleri TTK m. 16/1 uyarınca tacirdir.

Dernek ve vakıfların tacir sıfatı konusunda ticaret şirketlerine göre farklı bir esas benimsenmiştir. Dernek ve vakıfların tacir sıfatını haiz olabilmesi için

⁷⁸ Bkz. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu m. 28/1 (RG, 23.07.1965, S. 12056), 1136 sayılı Avukatlık Kanunu m. 11 (RG, 07.04.1969, S. 13168), 1512 sayılı Noterlik Kanunu m. 50 (RG, 05.02.1972, S. 14090), 6197 sayılı Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanun m. 5 (RG, 24.12.1953, S. 8591).

⁷⁹ Arslanlı, 49; Karayalçın, 197; Poroy / Yasaman, 153; Ayhan / Çağlar / Özdamar, 213.

⁸⁰ Arslanlı, 51; Poroy / Yasaman, 154; Domaniç, 118-119; Ayhan / Çağlar / Özdamar, 217; Nomer Ertan (Ülgen / Helvacı / Kaya), 259.

amacına varmak için ticari bir işletme işletmesi gerekir⁸¹. Ancak kamu yararına çalışan dernekler ile gelirinin yarısından fazlasını kamu görevi niteliğindeki işlere harcayan vakıflar tacir sayılmazlar (TTK m. 16/2).

Kamu tüzel kişileri tarafından kurulan kurum ve kuruluşların tacir sayılabilmesi için kendi kuruluş kanunları gereğince özel hukuk hükümlerine göre yönetilmeleri veya ticari şekilde işletilmeleri şartı aranmıştır. TTK m. 16/1 hükmünün karşıt anlamından, kamu tüzel kişileri tarafından kurulan ve kamu hukuku hükümlerine göre yönetilen kurum ve kuruluşların tacir olmayacağı anlaşılmaktadır.

Kamu tüzel kişileri tarafından kurulan ve tacir sayılan kurum ve kuruluşlar iki grupta incelenebilir. Birinci grubu kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunlara ait müesseseler oluşturur. İkinci grupta ise özel hukuk hükümleri uyarınca yönetilen veya ticari şekilde işletilen diğer kurum ve kuruluşlar yer alır⁸².

Kamu iktisadi teşebbüsleri, 233 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'de⁸³ düzenlenmiştir. Kamu iktisadi teşebbüsü, “*iktisadi devlet teşekkülü ile kamu iktisadi kuruluşunun ortak adıdır*” (233 sayılı KHK m. 2/1). İktisadi devlet teşekkülü, “*sermayesinin tamamı devlete ait, iktisadi alanda ticari esaslara göre faaliyet göstermek üzere kurulan, kamu iktisadi teşebbüsüdür.*” (233 sayılı KHK m. 2/2). Kamu iktisadi kuruluşu ise “*sermayesinin tamamı Devlete ait olup tekel niteliğindeki mal ve hizmetleri kamu yararı gözeterek üretmek ve pazarlamak üzere kurulan ve gördüğü bu kamu hizmeti dolayısıyla ürettiği mal ve hizmetler imtiyaz sayılan kamu iktisadi teşebbüsüdür.*” (233 sayılı KHK m. 2/3). Sermayesinin tamamı bir iktisadi devlet teşekkülüne veya kamu iktisadi kuruluşuna ait olup, ona bağlı işletme veya işletmeler topluluğuna da müessese denir (233 sayılı KHK m. 2/4).

⁸¹ Derneklerin esas gayelerini takip ederken yaptıkları işlemlere ticari vasıf izafe edilemeyeceğinden bu sahada tacir sıfatlarının olmadığı yönünde bkz. Arslanlı, 54. Amacına varmak için ticari işletme işleten dernek ve vakıfların, sadece ticari işletme faaliyetlerinden dolayı tüzel kişi tacir sayılacağı; ticari işletmesi ile ilgili olmayan faaliyetlerinden dolayı tacir sayılmasının söz konusu edilemeyeceği yönünde bkz. Ayhan / Çağlar / Özdamar, 218, 219.

⁸² Arkan, 138-142; Şener, 167-168.

⁸³ RG, 18.06.1984, S. 18435 (Mükerrer Sayı).

233 sayılı KHK m. 4'e göre, kamu iktisadi teşebbüsleri tüzel kişiliği haiz olup 233 sayılı KHK'da saklı tutulan hususlar dışında özel hukuk hükümlerine tabidir. Dolayısıyla tüm kamu iktisadi teşebbüsleri, TTK m. 16/1 uyarınca tüzel kişi tacirdir⁸⁴. Müesseseler 233 sayılı KHK m. 16'ya göre tüzel kişiliği haizdir ve 233 sayılı KHK'da saklı tutulan hususlar dışında özel hukuk hükümlerine tabidir. Bu nedenle, müesseseler de tüzel kişi tacirdir⁸⁵.

Özel hukuk hükümleri uyarınca yönetilen veya ticari şekilde işletilen diğer kurum ve kuruluşların kapsamını, kamu iktisadi teşebbüsü olmamakla birlikte kuruluş kanunları uyarınca özel hukuk hükümleri uyarınca yönetilen veya⁸⁶ ticari şekilde işletilen, kamu tüzel kişileri tarafından kurulan kurum ve kuruluşlar anlaşılır⁸⁷. Ticari şekilde işletilmek ifadesinden anlaşılması gereken, yönetim ve işletmede kârlılık ve verimlilik ilkelerinin egemen olması ve ilgili kurum personelinin basiretli iş adamı gibi hareket etmesinin gerekmesidir⁸⁸.

II. TACİRİN TÜKETİCİ SIFATINI ETKİLEYEN NİTELİKLER

A. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Amacı ve Tüketicie Sağlanan Korumanın Niteliği

Tüketici sıfatı belirlenirken TKHK m. 3/1-k'da yer alan tüketici tanımı, Kanun'un amacına ilişkin TKHK m. 1 hükmü ile birlikte yorumlanmalıdır⁸⁹. Tüketicilerin korunması, Anayasa m. 172'de yer alan "*Devlet, tüketicileri koruyucu ve aydınlatıcı tedbirler alır, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini teşvik eder.*" hükmü ile anayasal güvence altına alınmış ve

⁸⁴ Domaniç, 120; Baştuğ / Erdem, 83-84; Arkan, 139; Bozer / Göle, 93; Şener, 167; Bozkurt, 206. Y. HGK., E. 2005/560, K. 2005/587, 19.10.2005: "... Kamu İktisadi Teşebbüsleri ticari işletme kurup işlettikleri için, tacirdirler. Sermayelerinin Devlete ait olması ve bazı yönetim organlarının tayin usullerinin özellik arz etmesi, bu kurumlara kamu hukuku müessesesi vasfı kazandırmaz; özel hukuk tüzel kişileridirler ve haklarında hususi hukuk hükümleri uygulanır..." (Yargıtay Karar Arama, E. T. 17.11.2022).

⁸⁵ Arkan, 139; Bozer / Göle, 93; Şener, 168.

⁸⁶ Kamu tüzel kişileri tarafından kurulan kurum ve kuruluşların tacir sıfatına ilişkin şartların yer aldığı TTK m. 16/1'de "veya" bağlacına yerine "ve" bağlacı kullanılarak, her iki şartın beraberce aranmasının daha doğru olacağı yönünde bkz. Poroy / Yasaman, 157.

⁸⁷ Arkan, 140; Bozkurt, 207.

⁸⁸ Arkan, 140-141.

⁸⁹ İnal, 73.

devlete bir görev olarak yüklenmiştir. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun da yüklenen bu görev çerçevesinde hazırlanmıştır⁹⁰. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un amacına ilişkin 1. maddesinde de bu husus somut bir biçimde ifade edilmiştir. Söz konusu hükme göre; “*Bu Kanunun amacı; kamu yararına uygun olarak tüketicinin sağlık ve güvenliği ile ekonomik çıkarlarını koruyucu, zararlarını tazmin edici, çevresel tehlikelerden korunmasını sağlayıcı, tüketicuyu aydınlatıcı ve bilinçlendirici önlemleri almak, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini özendirme ve bu konulardaki politikaların oluşturulmasında gönüllü örgütlenmeleri teşvik etmeye ilişkin hususları düzenlemektir.*”.

Tüketicinin korunmasının nedeni, öncelikle, tüketicinin satıcı / sağlayıcı karşısında ekonomik olarak güçsüz konumda olmasıdır⁹¹. Zira satıcı / sağlayıcı, mali ve örgütsel olarak tüketiciden daha güçlüdür⁹². Geniş bir çeşitlilik içinde sunulan mal ve hizmetlerin nitelikleri ile piyasa koşullarına ilişkin bilgisizlik ve deneyimsizlik de tüketiciyi güçsüz kılmaktadır⁹³. Tüketicinin bu mal ve hizmetlerin içeriklerini, üretim tekniklerini, gerçek niteliklerini ve gerçek maliyetlerini bilmesi mümkün değildir⁹⁴. Bunların yanında tüketicinin mal ve hizmet seçme sürecine, satıcı / sağlayıcı tarafından reklamlar ve pazarlama teknikleri gibi yöntemler ile müdahale edilmesi de tüketicinin korunmasını gerektirmektedir⁹⁵. Bunlar neredeyse iradeyi bozacak şekilde boyut, incelik ve bilimsellik kazanmıştır⁹⁶.

⁹⁰ TKHK m. 1'in Gerekçesi. Tüketicinin korunması, Türkiye ile AB arasındaki ortaklık rejimine göre kurulan ve Ocak 1997 tarihinde yürürlüğe giren gümrük birliği sisteminin de bir gereğidir. Gümrük birliği sisteminin sorunsuz işleyebilmesi için, serbest dolaşım alanlarında mevzuatın ve politikaların AB sistemi ile uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Tüketicinin korunması, serbest dolaşımı çok yakından ilgilendiren konulardan biri olup uyum sağlanması gereken düzenleme ve politikalar arasında yer almaktadır (Lale Sirmen, “Yeni Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun Genel Olarak Değerlendirilmesi,” *Terazi Hukuk Dergisi* 9, Özel Sayı (2014): 156).

⁹¹ Poroy, 517; Zevkliler / Özel, 43; Ozanoğlu, “Tüketici Kavramı,” 666; Baykan, 19; Gümüş, 7; Aydoğdu / Kahveci, 54; Kara, 68; Özlem Tüzüner, “Madde 1 / Tüzüner Şerhi,” içinde *Milli Şerh – 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi*, ed. Hakan Tokbaş ve Özlem Tüzüner (İstanbul: Aristo, 2016), 17.

⁹² Gümüş, 7; Özel, 35-38; Kara, 68; Tüzüner, 18.

⁹³ Kuntalp, 302; Zevkliler / Özel, 50; Ozanoğlu, “Tüketici Kavramı,” 666; Gümüş, 7; Tüzüner, 18.

⁹⁴ Baykan, 17; Aslan, 2; Özel, 38-40.

⁹⁵ Poroy, 516; Zevkliler / Özel, 50; Baykan, 18; Gümüş, 7; Aydoğdu / Kahveci, 54; Kara, 131; Tüzüner, 18-19.

⁹⁶ Poroy, 516. *Baykan*'a göre, artık tüketiciler, pazarlama uzmanlarının âdeta elle şekil verdiği plastik birer nesne haline gelmiştir. Bkz. Baykan, 17.

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ile tüketici çeşitli yollarla korunmaktadır. Bunların çoğu, tüketiciye Türk Borçlar Kanunu⁹⁷ ve diğer bazı kanunlarla verilmiş haklara ilâve haklar niteliğindedir⁹⁸. Ayrıca, yargılamanın tüketici hakem heyetleri ve tüketici mahkemelerinde gerçekleştirilmesi de tüketiciye kolaylıklar sağlamaktadır. Zira burada hem basit yargılama usulü uygulandığından (TKHK m. 73/4) yargılama daha kısa sürede sonuçlanır hem de tüketiciler her türlü harçtan muaftır (TKHK m. 73/2)⁹⁹.

B. Kanun Koyucunun Tüketici Kavramına Yaklaşımı

Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun m. 3'ün Gerekçesi'nde, "4077 sayılı Kanun ile mukayese edildiğinde 'Tanımlar' maddesinden bazı tanımlar çıkarılmış, yeni bazı tanımlar eklenmiş, bazı tanımlar ise değiştirilmiştir. Yapılan en esaslı değişiklikler, tüzel kişilerin tüketici kavramının dışında tutulması ve tüketici işlemi kavramının kapsamının genişletilmesidir." ifadeleri yer almaktadır¹⁰⁰. Buradan hükümetin teklif ettiği metinde tüketici tanımının yalnızca gerçek kişileri kapsayacak şekilde yapıldığı, Kanun'u hazırlayanların amacının tüzel kişileri tüketici tanımından çıkarmak olduğu anlaşılmaktadır¹⁰¹.

⁹⁷ RG, 04.02.2011, S. 27836.

⁹⁸ Ahmet Battal, "Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Yönünden Tacirlerin Tüketici Sıfatı," içinde Prof. Dr. Ali Bozer'e Armağan (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1998), 317.

⁹⁹ Y. HGK., E. 2010/593, K. 2010/623, 01.12.2010: "... Olayın görev yönünden değerlendirilmesine gelince; sözleşmenin taraflarından birinin tüketici, diğerinin satıcı ve uyumsuzluğun da tüketici işlemine ilişkin olmasına göre, taraflar arasındaki uyumsuzluğun 4077 sayılı Kanun kapsamında kaldığı belirgindir. Taraflar arasındaki uyumsuzluğun Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun kapsamında kaldığı kabul edildiğine göre davaya bakma görevi de Tüketici Mahkemesine aittir... Ayrıca, Tüketici Mahkemelerinde yargılamanın görülmesi tüketicinin daha lehinedir. Çünkü, basit yargılama usulü uygulanır (HUMK m. 507- 511) ve tüketiciler, tüketici örgütleri ve Bakanlıkça açılacak davalar her türlü harçtan ve resimden muaftır (TKHK m. 23/3)..." (Yargıtay Karar Arama, E. T. 15.01.2023).

¹⁰⁰ TBMM Mevzuat Bilgi Sistemi, <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlar no=131054&pkanunnumarasi=6502>, E. T. 10.01.2023.

¹⁰¹ Ayşe Havutçu, "6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Konu Bakımından Uygulama Alanı: Özellikle, Tüketici İşlemleri Bakımından Kanun'un Kapsamı," *Terazi Hukuk Dergisi* 9, Özel Sayı (2014): 16. Hükümet Tasarısı'nda, ticaret şirketlerinin ve kamu hukuku tüzel kişilerinin herhangi bir işleminin tüketici

Tüzel kişilerin tüketici kapsamına alınması, Alt Komisyon'un teklifi ile gerçekleşmiştir. Bu husus Komisyon Gerekçesi'nde şu şekilde açıklanmıştır: “*Alt Komisyon Tasarınının; 3 üncü maddesinin (1) numaralı fıkrasının; ... (k) bendine, yürürlükteki 4077 sayılı Kanundaki tüketici tanımı ve uygulamada yerleşmiş yargı içtihadlarıyla tüzel kişilerin de tüketici kavramı içerisinde yer alması ve özellikle kamu yararına çalışan dernek ve vakıfların tüketici tanımı kapsamında değerlendirilmesinin yararlı olacağı düşüncesiyle "tüketici" tanımının kapsamına tüzel kişilerin de dahil edilmesini teminen "gerçek" ibaresinden sonra gelmek üzere "veya tüzel" ibaresinin eklenmesi suretiyle, kabul edilmiştir.*”¹⁰². Komisyon'daki değişikliğin ne anlama geldiğinin anlaşılabilmesi için ileri sürülen gerekçelerin, makale konusu ile sınırlı olarak incelenmesi gerekir.

Komisyon tarafından ileri sürülen ilk gerekçe, 4077 sayılı Kanundaki tüketici tanımı ve uygulamada yerleşmiş yargı içtihatlarıdır. Kanun'u hazırlayanların, 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da yer alan tüketici tanımını değiştirme arzusu madde gerekçesinden açıkça anlaşılmaktadır. 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun dönemindeki içtihatlar incelendiğinde ise Yargıtay'ın istikrar kazanmış görüşünün tüzel kişi tacir, tüketici olamaz yönünde olduğu söylenebilir¹⁰³.

işlemi olarak kabul edilmemesinin doğal ve isabetli olduğu, ancak bunu genelleştirerek bütün tüzel kişileri korumanın kapsamı dışında bırakmanın yerinde olmadığı yönünde bkz. Abdulkarim Yıldırım, “Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Tasarısı Taslağının Bazı Maddelerine İlişkin Değerlendirmeler,” *GÜHFD* XVII, 1-2 (2013): 1022-1023; Mehmet Akçal ve Alper Uyumaz, “6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun Bazı Hükümlerine (m. 1-16) İlişkin Bir İnceleme,” *İNÜHFD* 4, 2 (2013): 245.

¹⁰² TBMM Mevzuat Bilgi Sistemi, https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlar_no=131054&pkanunnumarasi=6502, E. T. 10.01.2023. Bütün tüzel kişilerin tüketici kavramının kapsamına dahil edilmesinin isabetli olmadığı; bunun yerine, kazanç paylaşma amacı gütmeyen özel hukuk tüzel kişilerinin tüketici olabileceğinin belirtilmesi gerektiği yönünde bkz. Akçal / Uyumaz, 246-247. Kanunda gerçek kişilerin yanında tüzel kişilerin de tüketici tanımının içinde yer almasının yerinde olduğu yönünde bkz. Emel Tekten, “Tüzel Kişi Tacirlerin Tüketici Sıfatı Sorunu ve Bu Kapsamda Taraf Oldukları Hukuki Uyuşmazlıkların Ticari/Tüketici Dava Şartı Arabuluculuğa Etkileri,” *SÜHFD* 31, 1 (2023): 13.

¹⁰³ Y. HGK., E. 2000/1255, K. 2000/1249, 11.10.2000: “... Bir tacirin borçlarının ticari olması asıldır. Ancak gerçek kişi olan bir tacir, yaptığı iş ve işlemin veya aldığı hizmetin ticari işletmesiyle ilgili olmadığını diğer tarafa açıkça bildirdiği veya

Komisyon tarafından ileri sürülen diğer gerekçe ise özellikle kamu yararına çalışan dernek ve vakıfların tüketici tanımı kapsamında değerlendirilmesinin yararlı olacağı düşüncesidir. TTK m. 16/2'ye göre; zaten "...kamu yararına çalışan dernekler ve gelirinin yarısından fazlasını kamu görevi niteliğindeki işlere harcayan vakıflar...tacir sayılmazlar.". Buradan hareketle, tüketici tanımında yer alan tüzel kişi ile amaçlananın tacir sıfatını haiz olmayan dernek ve vakıflar olduğu söylenebilir¹⁰⁴.

muamele fiil veya işleminin ticari sayılmasına halin icabı, müsait bulunmadığı takdirde, bu işlemlerden doğan borç adi, yani özel sayılacaktır. (TTK. md. 21) Tüzel kişi tacirin barınma, gıda, giyinme ve aile gibi özel insani ihtiyaçları olmadığı için bunların hakiki şahıslar gibi adi borç ilişkileri alanı olmadığı kabul edilir. Hele somut olayda olduğu gibi ticaret şirketleri bir ticari işletme işletmiyor olsalar dahi TTK. 18/1 madde gereğince kanunen tacirdirler. Doğrudan ticari amaçla ya da işletmenin iç ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla olup olmadığına bakılmaksızın bütün hukuki ilişkileri ticari faaliyet kapsamında olup özel hayatlarına ilişkin bir işlem söz konusu olamayacaktır. T. olmanın nimetine göre külfeti de mevcuttur. TTK. 20-25 inci maddelerinde tacir sıfatına bağlanan yerine göre "hak" yerine göre külfet" niteliği arz eden hukuki sonuçlar düzenlenmiştir. Bunların en önemlilerinden biri basiretli iş adamı gibi davranma zorunluluğudur (TTK. 20/II). Tacirin, ticari işletmesiyle ilgili tüm faaliyetlerinde basiretli bir iş adamı gibi davranması gerekir. Bu cümleden olarak ticari işletmesiyle ilgili sözleşmeleri yaparken ve bu sözleşmelerden doğan borçlarını yerine getirirken basiretli bir iş adamı gibi davranmak zorundadır. O nedenle tüketiciler için düzenlenen yasa hükümleri kapsamına alınmazlar." (HukukTürk, E. T. 11.01.2023); Y. 11. HD., E. 2004/14822, K. 2005/699, 03.02.2005: "...Davacı tacir olup, tüzel kişi tacirlerin özel alanı bulunmaması ve tacirin işlerinin ticari olmasının asıl olması nedeniyle ticaret şirketlerinin tüketici olarak kabulü mümkün olmayıp, haklarında 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun hükümleri uygulanamayacağından..." (HukukTürk, E. T. 11.01.2023); Y. 11. HD., E. 1997/1815, K. 1997/5112, 26.06.1997 (HukukTürk, E. T. 11.10.2023); Y. 11. HD., E. 1997/8979, K. 1997/9841, 29.12.1997 (HukukTürk, E. T. 11.10.2023); Y. 20. HD., E. 2002/8260, K. 2002/9761, 08.11.2002 (HukukTürk, E. T. 11.10.2023); Y. 20. HD., E. 2002/8260, K. 2002/9761, 28.11.2002 (Lexpera, E. T. 11.01.2023); Y. 11. HD., E. 2004/9717, K. 2005/6549, 21.06.2005 (Lexpera, E. T. 11.01.2023); Y. HGK., E. 2006/684, K. 2006/647, 11.10.2006 (Lexpera, E. T. 11.01.2023); Y. HGK., E. 2010/358, K. 2010/353, 30.06.2010 (Lexpera, E. T. 11.01.2023); Y. 19. HD., E. 2011/10415, K. 2012/4167, 15.03.2012 (Lexpera, E. T. 11.01.2023); Y. 12. HD., E. 2015/4190, K. 2015/14349, 26.05.2015 (Lexpera, E. T. 11.01.2023); Y. 20. HD., E. 2015/1672, K. 2015/6097, 19.06.2015 (Yargıtay Karar Arama, 14.01.2023); Y. 19. HD., E. 2015/10751, K. 2016/2252, 15.02.2016 (Lexpera, E. T. 11.01.2023).

¹⁰⁴ Akipek Öcal / Kara, 26.

C. Ticari İş Karinesi

Özel hukukun ikiliği ilkesinin kabul edildiği ülkelerde, adi iş-ticari iş ayırımı yapılmaktadır. Bu ayırımın doğal sonucu olarak da adi hüküm-ticari hüküm farkı ortaya çıkmaktadır. Bu sistemde adi işlere genel hükümler, ticari işlere ise ticari hükümler uygulanmaktadır¹⁰⁵. Türk hukukunda ticari iş, TTK m. 3 ve TTK m. 19 hükümleri çerçevesinde belirlenmektedir. Bir hukuki işlemin ticari amaçla yapılıp yapılmadığı, yapılan işin ticari nitelikte bir iş olup olmadığıyla ilgilidir¹⁰⁶. Bu nedenle, ticari işin tespiti, ticari olmayan amacın belirlenmesinde önem arz etmektedir¹⁰⁷. Bu başlıkta, çalışma konusu bakımından önem arz etmesi sebebiyle, sadece TTK m. 19/1’de yer alan *ticari iş karinesi* kavramı incelenmiştir.

TTK m. 19/1’e göre; “*Bir tacirin borçlarının ticari olması asıldır. Ancak, gerçek kişi olan bir tacir, işlemi yaptığı anda bunun ticari işletmesiyle ilgili olmadığını diğer tarafa açıkça bildirdiği veya işin ticari sayılmasına durum elverişli olmadığı takdirde borç adi sayılır.*”.

Ticari iş karinesi, gerçek kişi tacir bakımından iki hâlde uygulanmaz. Bunlardan birincisi, işlemin yapıldığı anda tacirin, bu işlemin ticari işletmesiyle ilgili olmadığını diğer tarafa açıkça bildirmesidir. İkincisi ise işin ticari sayılmasına durumun elverişli olmamasıdır.

¹⁰⁵ Ayhan / Çağlar / Özdamar, 14; Ahmet Cemil Ünal, “Ticari İş – Tüketici İşlemi Ayırımı Kapsamında Tüzel Kişi Tacirlerin Durumu,” *BÜHFD* 6, 1 (2020): 38. Kanunlarda hangi işlerin ticari sayılacağı hakkında düzenleme yapılmasının asıl sebebinin, özellikle aynı konu hakkında hem ticari hüküm hem de adi hüküm bulunması hâlinde, ticari işlere ticari hükmün uygulanmasını sağlamak olduğu yönünde bkz. İsmail Kırca, “Ticari İş ve Ticari Hükme Dair,” *BATİDER XXXIV*, 3 (2018): 8.

¹⁰⁶ Taşdelen, 709.

¹⁰⁷ Taşdelen, 709.

Ticari iş karanesi, tüzel kişi tacir için mutlaktır¹⁰⁸. Başka bir deyişle, tüzel kişi tacirlerin ticari sayılmayan borçları, yani adi iş sahası gibi ikinci bir kategorileri yoktur. Tüzel kişi tacirlerin, bütün işlem ve fiilleri, ticari iştir¹⁰⁹.

TTK m. 19/1 hükmü ve dolayısıyla gerçek kişi tacir-tüzel kişi tacire ilişkin yapılan bu ayırım Türk hukukuna özgüdür. Hükmün bir benzeri, Alman Ticaret Kanunu (Handelsgesetzbuch)¹¹⁰ m. 344/1'de yer almaktadır. Söz konusu hükme göre; “*Bir tacir tarafından gerçekleştirilen hukuki işlemler, şüphe halinde onun ticari işletmesiyle ilgili sayılır.*” (§ 344 I)¹¹¹. Görüleceği

¹⁰⁸ Ernst E. Hırş, *Ticaret Hukuku Dersleri*, 3. Baskı (İstanbul: Hak, 1948), 44; Karayalçın, 145, 218; Tekil, 44; Arkan, 153; Bozer / Göle, 107; Bahtiyar / Biçer, 404 ve dn. 31; Kürşat Göktürk, “Ticari İş Kavramı, Sınırlandırılması ve Faiz Meselesi,” *GÜHFD* XIX, 2 (2015): 18; Bozkurt, 130, 224; Ünal, 50; Aytekin Çelik, “Ticari İşlerde Faiz Konusundaki Hükümlerin Tüketici İşlemlerinde Uygulanması,” *BÜHFD* 7, 2 (2021): 283, dn. 66; Ebru Tüzemen Atik, “Ticari İş ve Tüketici İşlemi Kavramlarının Ticari Davaya ve Dava Şartı Arbuluculuğa Etkileri,” *SÜHFD* 30, 3 (2022): 1522. Her ne kadar ticari iş karanesi tüzel kişi tacirler arasında sayılan ticaret şirketleri bakımından mutlak olarak nitelendirilse de bu hususta 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'daki düzenlemelerin ihmal edilmemesi gerektiği yönünde bkz. Ayhan / Çağlar / Özdamar, 21.

¹⁰⁹ Hırş, 44; Karayalçın, 218; Poroy / Yasaman, 90, 149; Baştuğ / Erdem, 52, 90; Arkan, 74; Bozer / Göle, 107; Ülgen (Helvacı / Kaya / Nomer Ertan), 73; Nomer Ertan (Ülgen / Helvacı / Kaya), 266; Bahtiyar / Biçer, 404 ve dn. 31, 414; Göktürk, 19; Bozkurt, 130; Ünal, 50; Tüzemen Atik, 1523. Ticaret Kanunu'nda adi saha-ticari saha ayırımının sadece gerçek kişi tacirler hakkında kabul edilmekle beraber, bu ayırımın ticaret şirketleri dışındaki tüzel kişi tacirler, örneğin dernekler hakkında da geçerli olduğu; ticaretle iştigal eden kamu tüzel kişilerinin de idari ve ticari olmak üzere iki sahasının bulunduğu yönünde bkz. Arslanlı, 26, 54. Amacına varmak için ticari işletme işleten derneklerin adi sahaslarının olabileceğini kabulün bir zorunluluk olduğu yönünde bkz. Domaniç, 131. Dernek ve vakıfların, eTTK m. 21 (TTK m. 19)'e rağmen, adi borç ilişkileri alanının bulunabileceği yönünde bkz. Battal, 329. Tüzel kişi tacir olarak kabul edilen, amacına varmak için ticari işletme işleten dernek ve vakıflarda adi iş ve ticari iş ayırımının söz konusu olması gerektiği; bunların işlettikleri ticari işletme dışında, diğer işlerinden kaynaklanan borçlarının adi sayılması gerektiği ve bunların bu durumu ispat olanağına sahip olması gerektiği yönünde bkz. Şener, 52. Benzer yönde bkz. Şafak Narbay ve Muhammed Akkuş, “Ticari İş Niteliğinin Belirlenmesi ve Ticari İş – Tüketici İşlemi Ayrımı,” içinde *Prof. Dr. Sabih Arkan'a Armağan* (Ankara: On İki Levha, 2019), 846-847; Narbay / Akkuş, “Dava Şartı,” 312; Yavuz, 20; Tüzemen Atik, 1529; Tekten, 16-18. Tüzel kişi tacirin, bir dernek olsa dahi, adi alanının olamayacağı yönünde bkz. Poroy / Yasaman, 90.

¹¹⁰ <https://www.gesetze-im-internet.de/hgb/>, E. T. 02.02.2023.

¹¹¹ Handelsgesetzbuch § 344/I: “*Die von einem Kaufmanne vorgenommenen Rechtsgeschäfte gelten im Zweifel als zum Betriebe seines Handelsgewerbes gehörig.*”.

üzere, Alman hukukunda Türk hukukundaki gibi bir ayırım yapılmamıştır. Bu durum, Türk hukukunda konuya daha farklı bir yaklaşım sergilenmesini gerektirmektedir.

Modern tüketici hukukunun amaç teorisi ile tüzel kişi kavramının uyumlu olmadığı ve birbiriyle bağdaşmasının mümkün olmadığı yukarıda belirtilmiştir¹¹². Bir de buna ticari iş karinesinin, tüzel kişi tacirler bakımından mutlak olması hususu eklendiğinde, amaç teorisi ile tüzel kişi tacir arasındaki ilişkiyi izah etmek daha da güçleşmektedir¹¹³.

Ç. Basiretli İş Adamı Gibi Hareket Etme Yükümlülüğü

Basiretli iş adamı¹¹⁴ gibi hareket etme yükümlülüğü TTK m. 18/2’de düzenlenmiştir. Buna göre; “*Her tacirin, ticaretine ait bütün faaliyetlerinde basiretli bir iş adamı gibi hareket etmesi gerekir.*”. Basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğünden anlaşılması gereken, benzer ticari işle uğraşan tedbirli, tecrübeli, yetenekli, ileriye makul ve mutad bir oranda gören bir tacirin aynı durumda göstermesi beklenen özenin gösterilmesi gerekliliğidir¹¹⁵.

Tacirin basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü bütün faaliyetlerinde değil, sadece ticaretine ait faaliyetlerinde söz konusudur. Bununla birlikte kanun koyucu ticari faaliyetler arasında bir ayırım yapmamıştır¹¹⁶. Bu husus, TTK m. 18/2’de yer alan “*ticaretine ait bütün faaliyetlerinde*” ifadesiyle açıkça belirtmiştir. Bu nedenle, basiretli iş adamı

¹¹² Bkz. I, A, 2.

¹¹³ Ozanoğlu, “Tüketici Kavramı,” 690; Ozanoğlu, “Tüketici Sözleşmeleri,” 72, dn. 59.

¹¹⁴ Türk Ticaret Kanunu’nda bazı hükümlerde “*basiretli iş adamı*”, bazı hükümlerde ise “*basiretli tacir*” kavramlarına yer verilmiştir. Örneğin tacir olmanın hükümlerine ilişkin TTK m. 18/2’de ve kolektif şirketlerin tasfiyesine ilişkin TTK m. 286’da “*basiretli iş adamı*” kavramına yer verilirken, acentenin borçlarına ilişkin TTK m. 110/2’de “*basiretli tacir*” kavramına yer verilmiştir. Bu durum öğretide, “*basiretli tacir*” ve “*basiretli iş adamı*” kavramlarının Türk Ticaret Kanunu’nda gelişigüzel kullanıldığı şeklinde yorumlanmıştır. Bkz. Poroy / Yasaman, 181. Bu çalışmada, TTK m. 18/2 hükmü önemli hususlardan birini teşkil etmesi ve hükümde de “*basiretli iş adamı*” kavramı kullanılması sebebiyle “*basiretli iş adamı*” kavramı tercih edilmiştir.

¹¹⁵ Arslanlı, 57; Karayalçın, 218; Poroy / Yasaman, 177; Tekil, 135; Arkan, 153; Bozer / Göle, 105; Ayhan / Çağlar / Özdamar, 230; Nomer Ertan (Ülgen / Helvacı / Kaya), 269; Şener, 188; Bozkurt, 222.

¹¹⁶ Karayalçın, 218.

gibi hareket etme yükümlülüğü sadece sözleşmelerde değil, haksız fiil, sebepsiz zenginleşme gibi diğer borcun kaynakları için de geçerlidir¹¹⁷.

Basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü ticari işletmenin konusuna veya türüne değil, doğrudan doğruya kişinin tacir sıfatına bağlanmıştır¹¹⁸. Bu nedenle, ticari işletmesinin konusu ile ilgili olmayan bir ticari iş yapan tacir için de basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü bulunmaktadır¹¹⁹.

Tacirin basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü, onun tüketiciye sağlanan korumadan yararlanmasına engel oluşturmaktadır¹²⁰. Zira bu ilke tacirin, ticari faaliyetlerinde sözleşmenin her ne sebeple olursa olsun güçsüz (zayıf) tarafı olarak görülmesine engel olur¹²¹. Tacirin her zaman kendi menfaatlerini koruyacak şekilde davrandığı varsayılır¹²².

III. TACİRİN TÜKETİCİ SIFATI

A. Gerçek Kişi Tacirin Tüketici Sıfatı

Gerçek kişi tacirin borçları kural olarak ticaridir (TTK m. 19/1). Her ne kadar TTK m. 19/1’de sayılan iki hâlde, yani işlemin yapıldığı anda bunun tacirin ticari işletmesi ile ilgili olmadığına karşı tarafa bildirilmesi ve işin ticari sayılmasına durumun elverişli olmaması durumlarında, gerçek kişi tacirlerin borcunun adi sayılacağı belirtilmiş olsa da gerçek kişi tacirin ticari işletmesi ile ilgili işlerinde herhangi bir istisna öngörülmemiştir¹²³. Bu nedenle, gerçek kişi tacir, ticari işletmesi ile ilgili işlerinde tüketici sıfatına

¹¹⁷ Arslanlı, 56-57; Karayalçın, 218; Tekil, 135; Bozer / Göle, 106.

¹¹⁸ Karayalçın, 218.

¹¹⁹ Karayalçın, 218.

¹²⁰ İnal, 280; Bahtiyar / Biçer, 402. Y. HGK., E. 2017/1637, K. 2020/13, 14.01.2020: “... ticari işletmesiyle ilgili sözleşmeleri yaparken ve bu sözleşmelerden doğan borçlarını yerine getirirken basiretli bir iş adamı gibi davranmak zorunda olan tacirler tüketiciler için düzenlenen yasa hükümleri kapsamına alınamazlar....” (Yargıtay Karar Arama, E. T. 30.07.2023); Y. HGK., E. 2000/1255, K. 2000/1249, 11.10.2000 (HukukTürk, E. T. 11.01.2023); Y. HGK., E. 2011/500, K. 2011/550, 21.09.2011 (HukukTürk, E. T. 30.07.2023); Y. HGK., E. 2017/913, K. 2020/568, 09.07.2020 (Yargıtay Karar Arama, E. T. 31.07.2023).

¹²¹ Bahtiyar / Biçer, 402.

¹²² Bahtiyar / Biçer, 402.

¹²³ Battal, 321.

sahip değildir. Bu husus, TTK m. 12/2 uyarınca tacir sayılanlar hakkında da geçerlidir. Zira tacir sayılanlar hem tacirin sahip olduğu haklardan yararlanırlar hem de tacir gibi sorumlu olurlar. Başka bir deyişle, tacir sayılanlar tacir ile aynı hükümlere tâbidirler.

Yapılan işlemin taraflardan biri için ticari iş niteliğinde olması hâlinde, bu işlem diğer taraf için de ticari niteliktedir (TTK m. 19/2). Ticari işin diğer tarafa bu şekilde sirayet etmesi, onun tüketici sıfatını kazanmasına engel değildir¹²⁴. TTK m. 12/3 uyarınca yaptığı işlemler nedeniyle iyiniyetli üçüncü kişilere karşı tacir gibi sorumlu olanlar da tüketici sayılmaz. Zira kanun koyucu, bu kişileri, yaptıkları işlemler bakımından tacir gibi sorumlu tutmak suretiyle yapılan işlemi *ticari iş* olarak kabul etmiştir.

İşlemin niteliğine ilişkin gerçeğe aykırı açıklamaların da bu başlık altında incelenmesi gerekir. İlk ihtimalde gerçek kişi tacir, tüketici sayılabilmek amacıyla, ticari iş niteliğindeki bir işlemin ticari işletmesi ile ilgili olmadığını karşı tarafa bildirebilir. Burada tacir, gerçek amacını gizlemeye çalışmaktadır. Bu durumda, sözleşmelerin yorumuna ilişkin TBK m. 19/1'in uygulanması önerilebilir. Hükme göre; "*Bir sözleşmenin türünün ve içeriğinin belirlenmesinde ve yorumlanmasında, tarafların yanlışlıkla veya gerçek amaçlarını gizlemek için kullandıkları sözcüklere bakılmaksızın, gerçek ve ortak iradeleri esas alınır*". Bu çerçevede, gerçek kişi tacirin asıl amacını gizlemek için kullandığı sözcüklere bakılmaksızın gerçek iradesi esas alınacaktır. Bu durumda, gerçek kişi tacir tüketici sayılmaz. Şüphesiz, bu sonuç, modern tüketici hukukuna hâkim olan amaç teorisi ile de uyumludur. Zira bu teoriye göre, tüketici hukukuna ilişkin kuralların somut olaya uygulanmasında belirleyici kıstas tarafların işlem iradesi olduğu için tüketici, hukuki işlem ile ulaşmak istediği amaç sebebiyle bu sıfatı kazanmaktadır¹²⁵.

İşlemin niteliğine ilişkin gerçeğe aykırı açıklamalardan ikincisi, gerçek kişi tacirin, ticari işletmesi ile ilgili olmayan bir işleminin, tacire tanınan haklardan yararlanmak amacıyla ticari işletmesine ilişkin olduğu yönünde açıklamalarda bulunmasıdır. Örneğin gerçekte ailesi ile birlikte kullanmak amacıyla bir otomobil alan gerçek kişi tacir, vergi iadesinden yararlanmak için otomobilini ticari faaliyetlerinde kullanmak için almış gibi gösterirse artık

¹²⁴ Taşdelen, 711. Tüketici işlemi bakımından aynı yönde bkz. Ayhan / Çağlar / Özdamar, 24.

¹²⁵ Bkz. I, A, 2.

tüketici sayılması mümkün olmayacaktır¹²⁶. Zira gerçek kişi tacir yaptığı işlemlerle amacını açıkça ortaya koyuyorsa bu durumun değerlendirmede göz önüne alınması gerekir¹²⁷.

B. Tüzel Kişi Tacirin Tüketici Sıfatı

1. Ticaret Şirketleri

İcra ettikleri faaliyetin türüne veya başka herhangi bir hususa bakılmaksızın bütün ticaret şirketleri TTK m. 16/1 uyarınca tacirdir. TTK m. 19/1’de yer alan ticari iş karinesi bu şirketler açısından mutlak olup bunların adi alanı yoktur. Adi alanın bulunmaması, bunların *ticari bir amaç taşımaksızın* hareket edebildikleri bir alanın *olmadığı* anlamına gelir¹²⁸. Dolayısıyla ticaret şirketleri tarafından yürütülen hiçbir faaliyet, TKHK m. 3/1-k’da belirtilen *ticari olmayan, özel bir amacı taşımaz*¹²⁹. Yapılan işlemin şirketin doğrudan ticari faaliyeti veya işletme konusuyla ilgili olup olmamasının da bir önemi yoktur¹³⁰. Bu nedenle ticaret şirketleri tüketici olamazlar¹³¹.

¹²⁶ Aydoğdu / Kahveci, 88; Akipek Öcal / Kara, 26.

¹²⁷ Akipek Öcal / Kara, 26.

¹²⁸ Narbay / Akkuş, “Ticari İş,” 854; Narbay / Akkuş, “Dava Şartı,” 317.

¹²⁹ Zevkliler / Özel, 92; Gümüş, 18, 31; Aydoğdu / Kahveci, 82; Özel, 60; Yenice, 82; Taşdelen, 714; Narbay / Akkuş, “Ticari İş,” 854; Narbay / Akkuş, “Dava Şartı,” 317.

¹³⁰ Kuntalp, 308; Tutumlu, 189. Y. HGK., E. 2017/1637, K. 2020/13, 14.01.2020: “... *davacı limited şirket, tacir olup; tüzel kişilik adına ticari işletmesinde kullanmak üzere otomobil satın almıştır. Davacı tüketici olarak tanımlanamayacağı gibi, yaptığı işlemin tüketici işlemi olarak kabulüne de olanak bulunmamaktadır. Her ne kadar aracın trafik sicil kaydında ve ruhsat fotokopisinde “hususî” yazılı ise de aracın sahibinin şirket olması ve faturanın da şirket adına düzenlenmesi nedeniyle, bu araç özel değil, ticari bir araçtır...*” (Yargıtay Karar Arama, E. T. 30.07.2023); Y. HGK., E. 2017/913, K. 2020/568, 09.07.2020 (Yargıtay Karar Arama, E. T. 31.07.2023).

¹³¹ Battal, 323; Zevkliler / Özel, 92; Bozer / Göle, 43; Gümüş, 18, 31; İnal, 278; Aydoğdu / Kahveci, 82; Şener, 244; Yavuz, 20, 28; Özel, 60; Kara, 56-58, 123; Akipek Öcal / Kara, 26; Aslan, 4; Yenice, 82; Taşdelen, 714-715; Levent Biçer, “6502 Sayılı TKHK’nın Ticari İşe ve Ticari Davaya Etkisi (I),” içinde *Tüketicinin Korunması Hakkında Kanuna Disiplinler Arası Yaklaşım*, ed. Esra Hamamcıoğlu, Özge Uzun Kazmacı, M. Ertan Yardım, Argun Karamanhoğlu ve Zeliha Gizem Sayın (Ankara: Seçkin, 2016), 45; Ünal, 50; Tutumlu, 189; Ali Selman Erkuş, “Tüketici Kavramının Genişletilmesi,” içinde *Tüketici Hukukunun Güncel Sorunları Sempozyumu – 20 Kasım 2018*, ed. İpek Yücer Aktürk (Ankara: Yetkin, 2019), 25. TKHK m. 51/9’a göre;

Öğretideki bir görüşe göre, önceki tarihli kanun-sonraki tarihli kanun ve genel kanun-özel kanun ilişkisinden hareketle ticaret şirketlerinin tüketici sayılması gerektiği ifade edilmektedir¹³². Bu görüşe göre; Türk Ticaret Kanunu *önceki tarihli genel bir kanun*, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ise *sonraki tarihli özel bir kanundur*. Hukukun zaman bakımından uygulanmasına ilişkin kurallara göre; her somut olayda özel kanun hükümleri genel kanun hükümlerine, yeni tarihli kanun hükümleri ise eski tarihli kanun hükümlerine tercih edilmelidir. Dolayısıyla Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümleri, Türk Ticaret Kanunu hükümlerine tercih edilerek şirketler de dahil olmak üzere hiçbir ayırım gözetmeksizin ticari veya mesleki amaç dışında hareket eden tüm tüzel kişiler tüketici sayılmalıdır¹³³.

Türk Ticaret Kanunu *tacir* sıfatının belirlenmesi ve *tacir olmanın hükümleri* bakımından, diğer kanunlara göre özel bir kanundur. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ise *tüketici* sıfatının belirlenmesi ve tüketiciye sağlanan koruma bakımından diğer kanunlara göre özel bir kanundur. Ancak iki kanun arasında *tacir* ve *tüketici* sıfatının belirlenmesi bakımından genel ve özel ayırımı yapmak mümkün görünmemektedir. Çünkü her iki kanun tamamen farklı konuları düzenlemektedir. Bu nedenle buradaki çatışmanın genel kanun-özel kanun ilişkisinden hareketle çözülmesi mümkün görünmemektedir.

Önceki tarihli kanun-sonraki tarihli kanun ilişkisinde, sonraki tarihli kanunun üstün tutulabilmesi için, iki genel veya iki özel kanunun *aynı*

“Ticari veya mesleki faaliyetleri çerçevesinde paket tur hizmetinden faydalanan kişiler de tüketici olarak kabul edilir.” Bu hüküm, kişinin tüketici olabilmesi için *ticari veya mesleki olmayan amaçlarla* hareket etmesi gerektiği yönündeki TKHK m. 3/1-k’nın istisnasıdır. Ayrıca bu hüküm, ticaret şirketlerinin, paket tur hizmetinden faydalanmaları halinde tüketici sayılacaklarına ilişkin istisnai bir kanuni düzenlemedir. Bkz. Taşdelen, 715-717.

¹³² Bu yönde bkz. Ayhan / Çağlar / Özdamar, 24; Yücer Aktürk, 125; Bal, 378. Karş. Tekten, 16-17.

¹³³ Yücer Aktürk, 125; Bal, 378. Benzer yönde bkz. Çabri, 59. *Çabri*’ye göre; AB ve diğer Avrupa ülkelerinin düzenlemelerinin aksine tüzel kişiler tüketici olarak kabul edilmiş olup, tüzel kişi tacirlerin bütün muamele, işlem ve fiillerini ticari olması gerektiğinin ve bunların Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümlerinden yararlanamayacağının kabul edilmesi yerinde değildir. Yazara göre tüzel kişi tacirler, ticari faaliyeti kapsamında olmayan işlemleri bakımından tüketici kabul edilmelidir (Çabri, 59).

konuları düzenleyen hükümleri arasında çelişkinin bulunması gerekir¹³⁴. Burada ise *farklı konuları* düzenleyen iki özel kanunun hükümleri arasında herhangi bir çelişki bulunmamaktadır. Bu nedenle buradaki çatışmanın önceki tarihli kanun-sonraki tarihli kanun ilişkisinden hareketle çözülmesi de mümkün değildir.

Burada, kanun koyucunun amacı göz önünde bulundurularak amaçsal yorum yöntemi ile bir sonuca ulaşılmalıdır. Esasında, çatışmanın çözümü şu soruyla yakından ilişkilidir: *Kanun koyucu, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'daki tüketici tanımında yer alan 'tüzel kişi' ifadesi ile, tüzel kişi tacire ilişkin TTK m. 19'da öngörülen kesin karineyi ve Türk Ticaret Kanunu'nun tüzel kişi tacire ilişkin tercihini değiştirmek istemiş midir?*

Yukarıda açıklandığı üzere¹³⁵, hükümet tarafından teklif edilen kanun tasarısında sadece gerçek kişiler tüketici kabul edilmekte; tüzel kişiler tüketici tanımının kapsamı dışında bırakılmaktadır. Bunun bilinçli bir tercih olduğu söylenebilir. Kanunu hazırlayanlar, tüzel kişileri tüketici tanımının kapsamından çıkarmak istemektedir. Tüzel kişilerin tüketici tanımının kapsamına alınması önerisinin ortaya atıldığı Komisyon'un amacı da tüzel kişi tacire ilişkin sistemde değişiklik yapmak değil, *kamu yararına çalışan dernek ve vakıfları* tüketici kapsamına almaktır. Aslında, Komisyon'un bu düşüncesi, modern tüketici hukukunda ileri sürülen görüşlerden kaynaklanmaktadır. Örneğin Alman öğretisinde, kanun koyucuya bu yönde bir düzenleme yapması için önerilerde bulunulmaktadır¹³⁶.

Öğretide, ticaret şirketlerinin tüketici sayılması gerektiği yönünde ileri sürülen görüşe gerekçe olarak gösterilen sebeplerden bir diğeri, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ile gerçek kişi tüketicilere sağlanan korumadan, nihai kullanım amacıyla ve mesleki bir gelir elde etme amacı olmaksızın, sadece tüketim gayesiyle hareket eden bir ticaret şirketini mahrum etmenin doğru olmayacağı; bu durumun, Kanun'un amacı ile bağdaşmayacağı ve hukuka aykırı olacağı düşüncesidir¹³⁷. Ticaret şirketleri, basiretli iş adamı gibi

¹³⁴ Necip Bilge, *Hukuk Başlangıcı*, 35. Bası (Ankara: Turhan, 2017), 199.

¹³⁵ Bkz. II, B.

¹³⁶ Bkz. Micklitz, § 13 N. 15.

¹³⁷ Bu yönde bkz. Mustafa Taşkın, "Tüzel Kişilerin ve Şirketlerin Tüketicilik Vasfı," *Ankara Barosu Dergisi* 1 (1997): 36; Yücer Aktürk, 124. Her ne kadar makalesini yazdığı dönemde tüketicinin korunmasına ilişkin bir kanun bulunmamasına rağmen Poroy da bu grupta zikredilebilir. Poroy, 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında

hareket etme yükümlülüğü altındadır (TTK m. 18/2). Bu yükümlülük yukarıda açıklandığı üzere¹³⁸, ticaret şirketlerinin bir hukuki işlemde zayıf taraf olarak görülmesine ve dolayısıyla da tüketiciye sağlanan korumadan yararlanmalarına engel olur. Bu yükümlülüğe göre, ticaret şirketleri kendi menfaatlerini korumak zorundadırlar¹³⁹. Örneğin, faaliyetlerini düzenli sürdürebilmek için yapacakları faaliyetlerde gereken bilgiyi gerekli tüm araştırmaları yaparak edinmelidirler¹⁴⁰. Tüketicinin, diğer kişilerden ayrıcalıklı konuma getirilerek korunmasının sebebi ve temeli, tüketici olarak korunma ihtiyacının mevcudiyetidir¹⁴¹. Basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü ise tacir bakımından tüketici olarak korunma ihtiyacını ortadan kaldırmaktadır. Bu nedenle, ticaret şirketlerinin tüketiciye sağlanan korumadan *yararlandırılmaması* Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un amacına aykırı değildir; Kanun'un amacına aykırı olan ticaret şirketlerinin bu korumadan *yararlandırılmasıdır*¹⁴².

Burada şu soruya da cevap verilmelidir: *Acaba ticaret şirketleri, tüketiciye sağlanan korumadan yararlanırsa bunun ne gibi sonuçları olur?* Bu durum, öncelikli olarak *tüketici hukukunda uzmanlaşması* gereken tüketici

Kanun'dan 17 yıl önce (1978'de) yazdığı makalesinde, şu ifadelerle yer vermiştir: "... Ancak, ticaret yapan kişi, ister gerçek, ister tüzel kişi olsun, ticaretinin icrasına ilişkin bir mukavelede nasıl olsa tüketici olarak korunmayacaktır. Böyle olunca, tüketicinin yararlandığı korumadan, tüketici sıfatıyla hareket eden bir derneği, bir kamu tüzel kişisini ve hattâ bir ticaret ortaklığını – meselâ büro ihtiyacı için kırtasiye malzemesi veya bir hesap makinesi satın alan bir anonim ortaklığı – mahrum etmek kanımca doğru değildir..." (Poroy, 524).

Aksi yönde bkz. Narbay / Akkuş, "Ticari İş," 854-855; Narbay / Akkuş, "Dava Şartı," 317. Narbay / Akkuş'a göre, ticaret dünyasının zayıf tarafı olan tüketicileri korumak maksadı taşıyan Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un, ticaret şirketlerine uygulanması, velev ki faaliyet alanı dışında kalan hususlar olsa, Kanun'un amacına ters düşer; örneğin, bir gerçek kişi tacirden mal alan ticaret şirketinin, gerçek kişi tacir karşısında korunması gibi taraflar arasında dengeyi bozan sonuçlar ortaya çıkar (Narbay / Akkuş, "Ticari İş," 854-855; Narbay / Akkuş, "Dava Şartı," 317-318).

¹³⁸ Bkz. II, Ç.

¹³⁹ Bahtiyar / Biçer, 402.

¹⁴⁰ Kuntalp, 307; Yavuz, 20.

¹⁴¹ Havutçu, 16.

¹⁴² Tüzel kişilerin, olumsuz ve haksız şartlar karşısında korunduğu, ayrıca bilgisizliklerini ve tecrübesizliklerini ileri süremeyeceği; bu hâlde tüzel kişilerin özel bir korunmaya da gereksinimleri olmadığı yönünde bkz. İnal, 280.

mahkemelerinin genel görevli mahkemeye dönüşmesi sonucunu doğurur¹⁴³. İkinci olarak ise yapılan masrafin geri dönüşümü bakımından eşitsizlik ortaya çıkar. Şöyle ki ticari iş karinesinin bir sonucu olarak ticaret şirketleri, *hür türlü* harcamalarını, maliyetlerine yazabilmekte ve böylece ödedikleri bedelin özellikle vergi hukukuna ilişkin düzenlemeler yoluyla geri dönüşümünü sağlayabilmektedir¹⁴⁴. Halbuki böyle bir imkândan diğer tüketiciler yararlanamaz, daha açık bir deyişle diğer tüketiciler için maliyetlerin geri dönüşümü söz konusu bile değildir¹⁴⁵.

2. Amacına Varmak İçin Ticari Bir İşletme İşleten Dernekler ve Vakıflar

Kanun koyucu, ticaret şirketlerinin aksine, dernek ve vakıfların tacir sayılabilmeleri için bunların amaçlarına varmak için bir ticari işletmeyi işletmeleri şartını aramıştır. Dernek ve vakıfların tacir sıfatı bu yönüyle gerçek kişi tacirlerin durumuna benzemektedir. Dernek ve vakıflar, ticari işletmeleri nedeniye ve bu işletme var olduğu sürece tacir sayılırlar.

Amacına varmak için ticari işletme işleten dernek ve vakıfların, gerçek kişi tacirde olduğu gibi ticari işletmeleri ile ilgili işlerinde tüketici sayılamayacağı açıktır. Burada sorulması gereken soru, gerçek kişi tacirde olduğu gibi bunların da adi bir alanı var mıdır, yoksa yaptıkları bütün işler ticari midir? İlk bakışta, amacına varmak için ticari işletme işleten dernek ve vakıfların, tacir sıfatının kazanılması bakımından gerçek kişi tacir ile benzer olmasından hareketle adi bir alanının olabileceği savunulabilir. Ancak bu benzerlik yanıltıcıdır. Zira TTK m. 19/1’de yer alan ticari iş karinesine ilişkin düzenleme, gerçek kişi tacir ile tüzel kişi tacir bakımından farklıdır. Türk Ticaret Kanunu sisteminde, kanun koyucu tüzel kişi tacirler arasında herhangi bir ayırım yapmadan adi alanlarının olamayacağı yönünde *kesin bir kaine*

¹⁴³ Bu düşünce, *Havutçu* tarafından 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un tüketici işlemleri bakımından uygulama alanının tespitinde ileri sürülmüştür. Yazara göre, Kanun’a göre tüketici sıfatıyla hareket eden alıcının özel olarak korunmasını gerektiren bir durum olmamasına rağmen tüketici mahkemelerinde dava açılabilmesini kabul etmek, tüketici sorunlarında uzmanlaşması gereken tüketici mahkemelerini genel mahkemeye dönüştürür (*Havutçu*, 11-12.).

¹⁴⁴ Bahtiyar / Biçer, 405. *Bahtiyar / Biçer*’e göre bu geri dönüşüm, ticaret şirketlerinin yaptıkları işlemlerin tümünün ticari sayılmasının nedenidir (*Bahtiyar / Biçer*, 405).

¹⁴⁵ *Bahtiyar / Biçer*, 405-406.

kabul etmiştir. Bu nedenle, amacına varmak için ticari işletme işleten dernek ve vakıfların durumu, bu yönüyle gerçek kişi tacirin durumundan farklıdır¹⁴⁶.

İlke olarak, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un amacı satıcı / sağlayıcı karşısında güçsüz durumda olan tüketiciyi korumaktır. Kanun, bu amacını gerçekleştirmek için çeşitli yollarla örneğin bir takım ilave haklar vermek, bazı hususlarda ispat kolaylıkları sağlamak suretiyle tüketiciye diğer kanunlarda olmayan imkânlar sağlamaktadır. Bu çerçevede, ticari işletme işleten dernek ve vakıfların bu korumadan yararlanmasının gerekip gerekmediği sorusu da gündeme gelmektedir. Bu soru, tacirin basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü de hesaba katılarak cevaplanmalıdır.

Yukarıda da belirtildiği üzere, basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü ticari işletmenin konusuna veya türüne değil, doğrudan doğruya kişinin tacir sıfatına bağlanmıştır. Bu nedenle, ticari işletmesinin konusu ile ilgili olmayan bir ticari iş yapan tacir için de basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü bulunmaktadır. Tacir sıfatını haiz dernek ve vakıfların, TTK m. 19/1 uyarınca bütün işleri ticari olduğundan, bunlar ayırım yapmaksızın basiretli davranmak zorundadır. Bu nedenle, güçsüzlük, bilgisizlik, reklam ve pazarlama tekniklerinin gelişmesi gibi tüketicinin korunmasının altında yatan sebeplere bu açıdan mesafeli bir şekilde yaklaşılmalıdır. Kaldı ki amacına varmak için ticari işletme işleten dernek ve vakıfların adi alanının bulunmaması ve tüketici sayılmaması, bunların korunmadığı gibi bir sonuca yol açmaz¹⁴⁷. Genel hükümler çerçevesinde, özellikle sözleşmeye aykırılık ve haksız rekabet hükümleri bağlamında korumadan yine bahsedilebilir.

¹⁴⁶ Derneklerin nihai amaç olarak kazanç paylaşmak amacıyla kurulmadığı, derneklerin ticari işletme işletmesinin nihai amaca ulaşmak için bir araç olduğu düşünülürse, derneklerin işlettikleri ticari işletmenin faaliyet alanı dışında yaptıkları işlemler bakımından tüketici sayılmalarına herhangi bir engel bulunmadığı yönünde bkz. Ozanoğlu, "Tüketici Kavramı," 690, dn. 73; Ozanoğlu, "Tüketici Sözleşmeleri," 72, dn. 59. Benzer yönde bkz. İnal, 280; Aydoğdu / Kahveci, 82; Yavuz, 20, 27; Çabri, 56. Dernek ve vakıf gibi özel hukuk tüzel kişilerinin, ideal (manevi) amaçlarla davrandıkları ölçüde tüketici sayılmaları gerektiği yönünde bkz. Bahtiyar / Biçer, 404.

¹⁴⁷ Hukuki ilişkilerde korunmaya muhtaç kişilerin tüketiciye indirgenerek korumanın odak noktasının tüketici ile daraltılmasının korumada eksikliklere yol açacağı; sigorta, kira gibi ilişkilerde de koruyucu hükümlerin bulunduğu ve tüketici sayılmayan kişilerin de korunduğu yönünde bkz. Heiss, 88-89.

Bu çerçevede, amacına varmak için ticari işletme işleten dernek ve vakıfların tüketici sayılması mümkün görünmemektedir. Kanunun tüketici tanımında yer alan tüzel kişi ifadesi ile gelir (kâr) elde etme amacı veya mesleki amacı olmayan, başka bir deyişle tacir niteliğinde olmayan dernek ve vakıflar kastedilmektedir¹⁴⁸.

3. Kamu Tüzel Kişileri Tarafından Kurulan ve Tacir Sifatını Haiz Kurum ve Kuruluşlar

Kamu tüzel kişileri tarafından kurulan ve tacir sıfatını haiz kurum ve kuruluşların tüketici sıfatını haiz olmadığı konusunda öğretide görüş birliği bulunmaktadır¹⁴⁹. Bunun birinci sebebi, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un hedef kitlesinin, korunmaya muhtaç gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri olduğu düşüncesidir¹⁵⁰. İkinci olarak ise yukarıda ticaret şirketleri ile amacına varmak için bir ticari işletme işleten dernek ve vakıflara ilişkin söylenen hususlar, kamu tüzel kişileri tarafından kurulan ve tacir sıfatını haiz kurum ve kuruluşlar için de geçerlidir. Bu sebeple, bunların da tüketici sıfatından bahsetmek mümkün görünmemektedir.

SONUÇ

Türk Hukukunda, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ile tüketici tanımının kapsamına tüzel kişilerin eklenmesi, hem AB Parlamentosu ve Konseyi'nin yönergeleri hem de Kıta Avrupası ülkelerinin hukuklarından farklı bir düzenlemeye sebebiyet vermiştir. Zira AB Parlamentosu ve Konseyi yönergeleri ile Kıta Avrupası ülkelerinin hukuklarında tüketici tanımı, gerçek kişi esas alınarak yapılmıştır. Söz konusu hukuk sistemlerinde tüzel kişilerin tüketici olarak kabul edilmemesinin sebebi; tüzel kişilerin özellikle, kişisel, ailevi veya ev işlerinde kullanım gibi ticari veya mesleki olmayan bir amaç takip ederek işlemlerde bulunmasının tüzel kişilik kavramı ile bağdaştırılmasının mümkün olmadığı düşüncesidir. Bu çerçevede, tüzel kişilerin tüketici sıfatının belirlenmesi Türkiye'ye özgü bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle sorunun, Türk hukukundaki diğer düzenlemeler, özellikle Türk Ticaret Kanunu hükümleri dikkate alınarak çözüme kavuşturulması gerekir.

¹⁴⁸ Kuntalp, 308; Akipek Öcal / Kara, 26; Yenice, 83; Ünal, 50.

¹⁴⁹ Battal, 328; Bahtiyar / Biçer, 408; Taşdelen, 713, 719.

¹⁵⁰ Battal, 328.

Kanun'da tüketici sıfatının belirlenmesinde, amaç unsurundan hareket edilmiştir. Bu yaklaşım, modern tüketici hukukuna hâkim olan amaç teorisinin bir yansımasıdır. Ancak bu teori ile tüzel kişi kavramı uyumlu olmayıp bunların bağdaştırılması mümkün değildir. Ticari iş karinesinin, tüzel kişi tacirler bakımından mutlak olması karşısında, amaç teorisi ile tüzel kişi tacir arasındaki ilişkiyi izah etmek oldukça zor olmaktadır.

Kişinin hukuki işlem ile ulaşmak istediği amacın bir taraftan ticari veya mesleki olmaması, diğer taraftan ise ticari veya mesleki olması hâlinde karma amaç söz konusudur. Ancak bir mal veya hizmet, ticari veya mesleki amaçla alınmasına rağmen istisnai olarak özel amaçlar için de kullanılıyorsa ya da tam tersi durumda yani özel amaçlar için alınmasına rağmen istisnai olarak ticari veya mesleki amaçlarla da kullanılıyorsa, karma amaçtan söz edilemez. Zira karma amaç ifadesi ile anlaşılması gereken istisnai kullanımların var olması değil, her iki amacın da birlikte var olmasıdır.

Karma amacın söz konusu olması hâlinde her somut olaya göre yapılacak değerlendirme farklı olabilir. Öncelikle işlemin bölünebilir olup olmadığı tespit edilmelidir. İşleme konu mal veya hizmetin ticari amaçlı olmayan kısımlarının diğer kısımlardan ayrılabilirdiği durumlarda, bu kısımlar bakımından tüketici sıfatı söz konusu olacak, geri kalan kısım için ise tüketici sıfatından söz edilemeyecektir. Eğer işlem bölünebilir değilse, o zaman durumun özelliğine göre dürüstlük kuralı ışığında ve baskın amaca bakılarak bir sonuca ulaşılmalıdır.

TTK m. 19/1 hükmünde düzenlenen ticari iş karinesinde, gerçek kişi tacir-tüzel kişi tacire ilişkin yapılan ayırım Türk hukukuna özgüdür. Alman Ticaret Kanunu'nda böyle bir düzenleme bulunmadığı için bu durumu, Türk hukuku özelinden ayrıca değerlendirmek gerekmektedir.

Basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü ticari işletmenin konusuna veya türüne değil, doğrudan doğruya kişinin tacir sıfatına bağlanmıştır. Bu nedenle, ticari işletmesinin konusu ile ilgili olmayan bir ticari iş yapan tacir için de basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü bulunmaktadır. Tacirin basiretli iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğü, onun tüketiciye sağlanan korumadan yararlanmasına engel oluşturmaktadır. Zira bu ilke tacirin, ticari faaliyetlerinde hukuki ilişkinin güçsüz tarafı olarak görülmesine engel olur.

Gerçek kişi tacir, ticari işletmesi ile ilgili işlerinde tüketici sıfatını kazanamaz. Bu husus, TTK m. 12/2 uyarınca tacir sayılanlar hakkında da

geçerlidir. Zira tacir sayılanlar hem tacirin sahip olduğu haklardan yararlanırlar hem de tacir gibi sorumlu olurlar; başka bir deyişle, tacir ile aynı hükümlere tâbi olurlar.

Yapılan işlemin taraflardan biri için ticari iş niteliğinde olması hâlinde, bu sözleşme diğer taraf için de ticari niteliktedir (TTK m. 19/2). Ticari işin diğer tarafa bu şekilde sirayet etmesi, onun tüketici sıfatını kazanmasına engel değildir. TTK m. 12/3 uyarınca yaptığı işlemler nedeniyle iyiniyetli üçüncü kişilere karşı tacir gibi sorumlu olanlar da tüketici sayılamaz. Zira kanun koyucu bu kişileri yaptığı işlemler bakımından tacir gibi sorumlu tutarak yaptıkları işlemi ticari olarak kabul etmiştir.

İşlemin niteliğine ilişkin gerçeğe aykırı açıklamalar söz konusu olduğunda, sözleşmelerin yorumuna ilişkin TBK m. 19/1 uygulanması önerilebilir. Bu çerçevede, gerçek kişi tacirin gerçek amacını gizlemek için kullandığı sözcüklere bakılmaksızın gerçek iradesi esas alınacağı için gerçek kişi tacir tüketici olarak değerlendirilmez. Gerçek kişi tacirin, ticari işletmesi ile ilgili olmayan bir işleminin, tacire tanınan haklardan yararlanmak amacıyla ticari işletmesine ilişkin olduğu yönünde açıklamalarda bulunması durumunda da tüketici sıfatından bahsetmek mümkün değildir.

Ticaret şirketleri TTK m. 16/1 uyarınca tacirdir. TTK m. 19/1’de yer alan ticari iş karinesi bu şirketler açısından mutlak olup bunların adi alanı yoktur. Adi alanın bulunmaması, bunların ticari bir amaç taşımaksızın hareket edebildikleri bir alanın olmadığı anlamına geldiğinden ticaret şirketleri tarafından yürütülen hiçbir faaliyet, TKHK m. 3/1-k’da belirtilen ticari olmayan, özel bir amaç taşımaz. Yapılan işlemin şirketin doğrudan ticari faaliyeti veya işletme konusuyla ilgili olup olmamasının da bir önemi yoktur. Bu nedenle ticaret şirketleri tüketici sıfatını kazanamazlar.

Amacına varmak için ticari işletme işleten dernek ve vakıfların tüketici sayılması mümkün görünmemektedir. Zira tüketici tanımında yer alan tüzel kişi ifadesi ile gelir elde etme amacı veya mesleki amacı olmayan, başka bir deyişle tacir niteliğinde olmayan dernek ve vakıflar kastedilmektedir. Kamu tüzel kişileri tarafından kurulan ve tacir sıfatını haiz kurum ve kuruluşların tüketici sıfatını haiz olmadığı da eklenmelidir.

KISALTMALAR CETVELİ

233 sayılı KHK : 233 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun
Hükmünde Kararname

AB : Avrupa Birliği

Art. : Artikel

ASEAD : Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi

AÜHFD : Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

BATİDER : Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi

BeckRS : Beck-Rechtsprechung

BGH : Bundesgerichtshof der Bundesrepublik Deutschland

bkz. : bakınız

BÜHFD : Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

C. : Cilt

dn. : dipnot

E. T. : Erişim Tarihi

E. : Esas Sayısı

EC : European Community

ed. : editör / editörler

eTTK : 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu

EU : European Union

GÜHFD : Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

HD. : Hukuk Dairesi

HGK. : Hukuk Genel Kurulu

İKÜHFD : İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

İNÜHFD : İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

K. : Karar Sayısı

karş. : karşılaştırmamız

KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
L	: Legislation
LHD	: Legal Hukuk Dergisi
m.	: madde
MÜHF – HAD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
N.	: Kenar Numarası
NJW-RR	: Neue Juristische Wochenschrift Rechtsprechungs-Report Zivilrecht
Nr.	: Nummer
OJ	: Official Journal of the European Union
p.	: page
RG	: Resmî Gazete
s.	: sayfa / Seite
S.	: Sayı
SR	: Systematische Rechtssammlung
SÜHFD	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBK	: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TKHK	: 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TMK	: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
TTK	: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
vd.	: ve devamı
Y.	: Yargıtay
ZR	: Zivilrecht

KAYNAKÇA

- Akçaal, Mehmet ve Alper Uyumaz. “6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun Bazı Hükümlerine (m. 1-16) İlişkin Bir İnceleme.” *İNÜHFD* 4, 2 (2013): 241-276.
- Akipek Öcal, Şebnem ve İlhan Kara. *Tüketici Hukuku Dersleri*. Ankara: Yetkin, 2021.
- Akipek Öcal, Şebnem. “Madde 3 / Akipek Şerhi.” İçinde *Milli Şerh – 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi*, Editörler: Tokbaş, Hakan ve Özlem Tüzüner, 40-60. İstanbul: Aristo, 2016.
- Arkan, Sabih. *Ticari İşletme Hukuku*. 28. Bası. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2022.
- Arsanlı, Halil. *Kara Ticareti Hukuku Dersleri, Umumî Hükümler*. 3. Bası. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1960.
- Aslan, İ. Yılmaz. *Tüketici Hukuku Dersleri*. 8. Baskı. Bursa: Ekin, 2021.
- Aydoğdu, Murat ve Nalan Kahveci. *Tüketici Hukuku Dersleri*. Ankara: Adalet, 2021.
- Ayhan, Rıza, Hayrettin Çağlar ve Mehmet Özdamar. *Ticari İşletme Hukuku, Genel Esaslar*. 14. Baskı. Ankara: Yetkin, 2021.
- Bahtiyar, Mehmet ve Levent Biçer. “Adi İş / Ticari İş / Tüketici İşlemi Ayrımı ve Bu Ayrımın Önemi.” *MÜHF – HAD* 22, 3 (Cevdet Yavuz’a Armağan) (2016): 395-436.
- Bal, Yakup. “Tacirin Tüketici Sıfatı Sorunu.” *TAAD* 13, 50 (2022): 365-384.
- Baştuğ, İrfan ve H. Ercüment Erdem. *Ticari İşletme Hukuku (Ders Notları)*. Ankara: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi, 1993.
- Baştuğ, İrfan. “Küçük ve Kısıtlıların Tacirlik Sıfatı.” *Batider* 5, 4 (1970): 805-813.
- Battal, Ahmet. “Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Yönünden Tacirlerin Tüketici Sıfatı.” İçinde *Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan*, 313-332. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1998.
- Baykan, Renan. *Tüketici Hukuku, Mevzuata İlişkin Yorum – Eleştiri – Öneri*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, 2004.
- Biçer, Levent. “6502 Sayılı TKHK’nın Ticari İşe ve Ticari Davaya Etkisi (I).” İçinde *Tüketicinin Korunması Hakkında Kanuna Disiplinler Arası Yaklaşım*, Editörler: Hamamcıoğlu, Esra, Özge Uzun Kazmacı, M. Ertan Yardım, Argun Karamanlıoğlu ve Zeliha Gizem Sayın, 43-47. Ankara: Seçkin, 2016.
- Bilge, Necip. *Hukuk Başlangıcı*. 35. Bası. Ankara: Turhan, 2017.
- Bozer, Ali ve Celal Göle. *Ticari İşletme Hukuku*. 6. Bası. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2020.

- Bozkurt, Tamer. *Ticari İşletme Hukuku*. 5. Baskı. Ankara: Yetkin, 2023.
- Çabri, Sezer. *6502 Sayılı Kanun'a Göre Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi*. Ankara: Adalet, 2016.
- Çelik, Aytekin. "Ticari İşlerde Faiz Konusundaki Hükümlerin Tüketici İşlemlerinde Uygulanması." *BÜHFD* 7, 2 (2021): 259-290.
- Domaniç, Hayri. *Türk Ticaret Kanunu Şerhi*. C. I. İstanbul: Temel, 1988.
- Erkuş, Ali Selman. "Tüketici Kavramının Genişletilmesi." *İçinde Tüketici Hukukunun Güncel Sorunları Sempozyumu – 20 Kasım 2018*, Editör: İpek Yücer Aktürk, 23-29. Ankara: Yetkin, 2019.
- Fornasier, Matteo. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: BGB, Band 2: Schuldrecht – Allgemeiner Teil I*, Editörler: Säcker, Franz Jürgen, Roland Rixecker, Hartmut Oetker ve Bettina Limperg. 9. Auflage. München: C.H.Beck, 2022.
- Göktürk, Kürşat. "Ticari İş Kavramı, Sınırlandırılması ve Faiz Meselesi." *GÜHFD* XIX, 2 (2015): 3-44.
- Gümüş, Mustafa Alper. *6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi*. C. I (Madde: 1-46). İstanbul: Vedat, 2014.
- Havutçu, Ayşe. "6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un Konu Bakımından Uygulama Alanı: Özellikle, Tüketici İşlemleri Bakımından Kanun'un Kapsamı." *Terazi Hukuk Dergisi* 9, Özel Sayı (2014): 8-19.
- Heiss, Helmut. "Der Rechtsbegriff «Konsument»." *İçinde Grundfragen des Konsumentenrechts*, Editörler: Heiss, Helmut ve Leander D. Loacker, 85-108. Zürich: Schulthess, 2020.
- Hirş, Ernst E.. *Ticaret Hukuku Dersleri*. 3. Baskı. İstanbul: Hak, 1948.
- İlgün, Ömer Faruk. *Tüketici İşlemleri Hukuku*. İstanbul: Legal, 2021.
- İnal, H. Tamer. *Tüketici Hukuku*. 3. Baskı. Ankara: Seçkin, 2014.
- Kara, İlhan. *Yeni Kanuna Göre Tüketici Hukuku*. Ankara: Engin, 2015.
- Karakocalı, Ahmet ve Ali Suphi Kurşun. *Tüketici Hukuku (6502 Sayılı Kanun ve İlgili Yönetmeliklere Göre)*. İstanbul: Aristo, 2015.
- Karayalçın, Yaşar. *Ticaret Hukuku, I. Giriş – Ticari İşletme*. 3. Baskı. Ankara: Güzel İstanbul Matbaası, 1968.
- Kırca, İsmail. "Ticari İş ve Ticari Hükme Dair." *BATİDER* XXXIV, 3 (2018): 5-17.
- Kingisepp, Margus ve Age Värvi. "The Notion Of Consumer in EU Consumer Acquis and the Consumer Rights Directive – a Significant Change Of Paradigm?." *Juridica International* XVIII (2011): 44-53.

- Kuntalp, Erden. “Finansal Kiralama Kanunu ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanuna Göre Tüketim ve Yatırım Malı Ayırımı.” İçinde *Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan*, 287-311. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1998.
- Lenkeit, Olaf. *Privates Baurecht: Kommentar zu §§ 631 ff. BGB samt systematischen Darstellungen sowie Kurzkommentierungen zu VOB/B, HOAI und BauFordSiG*, Editörler: Messerschmidt, Burkhard ve Wolfgang Voit. 4. Auflage. München: C.H.Beck, 2022.
- Martens, Sebastian. *BeckOK BGB*, Editörler: Hau, Wolfgang ve Roman Poseck. 64. Edition. München: C.H.Beck, 2022.
- Micklitz, Hans-W.. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: BGB, Band 1: Allgemeiner Teil §§ 1-240, AllgPersönlR, ProStG, AGG*, Editörler: Säcker, Franz Jürgen, Roland Rixecker, Hartmut Oetker ve Bettina Limperg. 9. Auflage. München: C.H.Beck, 2021.
- Möhler, Christine. *Konsumentenverträge im schweizerischen Schiedsverfahren mit rechtsvergleichenden Aspekten*, Editör: Schmid, Jörg. Zürich: Schulthess, 2014.
- Musielak, Hans-Joachim ve Wolfgang Voit. *Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz, Kommentar*. 19. Auflage. München: Franz Vahlen, 2022.
- Narbay, Şafak ve Muhammed Akkuş. “Ticari İş Niteliğinin Belirlenmesi ve Ticari İş – Tüketici İşlemi Ayırımı.” İçinde *Prof. Dr. Sabih Arkan’a Armağan*, 823-881. Ankara: On İki Levha, 2019 (Ticari İş).
- Narbay, Şafak ve Muhammed Akkuş. “Ticari İş ve Tüketici İşlemi Kavramları Ekseninde Görevli Mahkeme ve Dava Şartı Arabuluculuk Üzerine Düşünceler.” *TAAD* 11, 44 (2020): 301-333 (Dava Şartı).
- Ozanoğlu, Hasan Seçkin. “Mukayeseli Hukuk ve Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Açısından Tüketiciyi Koruyan Düzenlemelerin Kişi Bakımından Uygulanma Alanı (Tüketici Kavramına Mukayeseli Bir Yaklaşım).” İçinde *Prof. Dr. M. Kemal Oğuzman’ın Anısına Armağan*, 663-692. İstanbul: Beta, 2000 (Tüketici Kavramı).
- Ozanoğlu, Hasan Seçkin. “Tüketici Sözleşmeleri Kavramı (Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Maddi Anlamda Uygulanma Alanı).” *AÜHFD* 50, 1 (2001): 55-90 (Tüketici Sözleşmeleri).
- Özay, Osman Levent. “6502 Sayılı Yasa Kapsamında Tüketici İşlemi.” *ASEAD* 4, 12 (2017): 257-272.
- Özel, Çağlar. *Tüketicinin Korunması Hukuku*. 7. Baskı. Ankara: Seçkin, 2021.

- Poroy, Reha ve Hamdi Yasaman. *Ticari İşletme Hukuku*. 18. Bası. İstanbul: Vedat, 2019.
- Poroy, Reha. “Tüketicinin Korunmasına İlişkin Bazı Özel Hukuk Sorunları.” İçinde *Ord. Prof. Dr. Halil Arslanlı'nın Anısına Armağan*, 513-550. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1978.
- Schmidt, Andrea. “Verbraucher.” İçinde *Weber kompakt, Rechtswörterbuch* (Editör: Weber, Klaus). 7. Edition. München: C.H.Beck, 2022.
- Sirmen, Lale. “Yeni Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun Genel Olarak Değerlendirilmesi.” *Terazi Hukuk Dergisi* 9, Özel Sayı (2014): 156-162.
- Şahin McCarthy, Oya. “Sözleşme Serbestisinin Bir Sınırı Olarak Tüketici Hukuku ve Uygulaması.” *İstanbul Barosu Dergisi* 85, 5 (2011): 85-107.
- Şener, Oruç Hami. *Ticari İşletme Hukuku, Ders Kitabı*. 2. Baskı. Ankara: Seçkin, 2020.
- Taşdelen, Nihat. “6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun’a Göre Tüketici Sıfatı.” *İKÜHFD* 16, 2 (2017): 705-719.
- Taşkın, Mustafa. “Tüzel Kişilerin ve Şirketlerin Tüketici Vasfı.” *Ankara Barosu Dergisi* 1 (1997): 30-37.
- Tekil, Fahiman. *Ticari İşletme Hukuku*. 3. Bası. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1997.
- Tekten, Emel. “Tüzel Kişi Tacirlerin Tüketici Sıfatı Sorunu ve Bu Kapsamda Taraf Oldukları Hukuki Uyuşmazlıkların Ticari/Tüketici Dava Şartı Arabuluculuğa Etkileri.” *SÜHFD* 31, 1 (2023): 1-34.
- Tutumlu, Mehmet Akif. “Tüketici Davaları Bakımından Tüketici Kavramı.” *KTO Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, 1 (2016): 179-198.
- Tüzemen Atik, Ebru. “Ticari İş ve Tüketici İşlemi Kavramlarının Ticari Davaya ve Dava Şartı Arabuluculuğa Etkileri.” *SÜHFD* 30, 3 (2022): 1515-1560.
- Tüzüner, Özlem. “Madde 1 / Tüzüner Şerhi.” İçinde *Milli Şerh – 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi*, Editörler: Tokbaş, Hakan ve Özlem Tüzüner, 1-27. İstanbul: Aristo, 2016.
- Ülgen, Hüseyin, Mehmet Helvacı, Arslan Kaya ve N. Füsün Nomer Ertan. *Ticari İşletme Hukuku*. 6. Bası. İstanbul: Vedat, 2019.
- Ünal, Ahmet Cemil. “Ticari İş – Tüketici İşlemi Ayrımı Kapsamında Tüzel Kişi Tacirlerin Durumu.” *BÜHFD* 6, 1 (2020): 37-52.
- Yavuz, Nihat. *Öğretinin ve Uygulamanın Işığında Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Şerhi*. 2. Baskı. Ankara: Adalet, 2010.

Yenice, Özge. “Tüzel Kişilerin Tüketici Niteliği.” *LHD* 13, 156 (2015): 71-86.

Yıldırım, Abdülkerim. “Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Tasarısı Taslağının Bazı Maddelerine İlişkin Değerlendirmeler.” *GÜHFD* XVII, 1-2 (2013): 1015-1047.

Yücer Aktürk, İpek. “Tüzel Kişi Tacirin Tüketici Sıfatı.” *GÜHFD* XX, 2 (2016): 103-128.

Zevkliler, Aydın ve Çağlar Özel. *Tüketicinin Korunması Hukuku*. Ankara: Seçkin, 2016.

İnternet Kaynakları:

Beck-Online – Die Datenbank. <https://beck-online.beck.de/Home>.

HukukTürk İhtihat Bilgi Bankası. <https://www.hukukturk.com/> (HukukTürk).

Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi. <https://www.lexpera.com.tr/> (Lexpera).

Swisslex. <https://www.swisslex.ch/de/>.

TBMM Mevzuat Bilgi Sistemi. <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/>.

Yargıtay Karar Arama Sistemi. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> (Yargıtay Karar Arama).

